

Εντοπισμός & Ανάλυση Θυλάκων Τοπικής Αποστέρησης & Φτώχειας Χωρικοί Θύλακες Αποστέρησης (Εργαλεία- Χαρτογράφηση)

3ος Ερευνητικός Άξονας

Ομάδα Έργου: Βασίλης Αράπογλου, Θωμάς Μαλούτας,
Δήμητρα Σιατίτσα, Σταύρος Νικηφόρος Σπυρέλλης

περιφερειακό παρατηρητήριο
κοινωνικής ένταξης
περιφέρειας κρήτης

Εντοπισμός & Ανάλυση Θυλάκων Τοπικής Αποστέρησης & Φτώχειας

Χωρικοί Θύλακες Αποστέρησης (Εργαλεία- Χαρτογράφηση)

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2021

Βασίλης Αράπογλου

Επιστημονικός υπεύθυνος ερευνητικού άξονα "Εντοπισμός & ανάλυση θυλάκων τοπικής αποστέρησης & φτώχειας", Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Θωμάς Μαλούτας

Επιστημονικός συνεργάτης, Ομότιμος Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Δήμητρα Σιατίτσα

Επιστημονική συνεργάτιδα μελέτης, Μεταδιδάκτορας Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Σταύρος Νικηφόρος Σπυρέλλης

Επιστημονικός συνεργάτης, Ερευνητής, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
UNIVERSITY OF CRETE

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
National Center for Social Research

περιφερειακό παρατηρητήριο
κοινωνικής ένταξης
περιφέρειας κρήτης

Copyright © ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ

Περιφέρεια Κρήτης
Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης
Αβέρωφ 1, 71201, Ηράκλειο
Τ: +30 2813 412 442, -443
www.socialobservatory.crete.gov.gr

Σχεδιασμός (design): Dotsoft.

Απαγορεύεται η με οποιοδήποτε τρόπο αναδημοσίευση του κειμένου (όλου ή και μέρος αυτού), χωρίς σχετική παραπομπή & αναφορά της πηγής.

Η παρούσα έρευνα υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου «Έρευνες για τη στήριξη της λειτουργίας του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Κρήτης» με κωδικό Κ.Α. 10751 ΕΛΚΕ Πανεπιστημίου Κρήτης και επιστημονικό υπεύθυνο τον Καθηγητή Γιάννη Ζαϊμάκη, σύμβαση 188862/31-8-2020 μεταξύ της Περιφέρειας Κρήτης και του Ειδικού Λογαριασμού Κονδυλίων Έρευνας Πανεπιστημίου Κρήτης. Το έργο χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους (Κ.Α. 2019 ΕΠ00210034 της ΣΑΕΠ 0021) στο πλαίσιο του Υποέργου 2 της Πράξης «Στήριξη της λειτουργίας Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης στην Περιφέρεια Κρήτης» του Ε.Π. «Κρήτη 2014-2020».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
UNIVERSITY OF CRETE

Επιτελική Κοινωνική Άσκηση
Εθνικιστικές Κοινωνικές Ερευνες

περιφερειακό παρατηρητήριο
κοινωνικής ένταξης
περιφέρειας κρήτης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Περιγραφή των εργαλείων που παραδίδονται	3
2. Κατασκευή του Δείκτη Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης	4
3. Δείκτης Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης: αποτελέσματα	8
3.1. Χαρτογράφηση της Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης στην Περιφέρεια Κρήτης	8
3.2 Κατανομή των αποστερημένων περιοχών ανά Περιφερειακή Ενότητα	9
3.3 Κατανομή των αποστερημένων περιοχών μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών	10
3.4. Κατανομή της αποστέρησης ανά Δήμο	11
3.5. Χωρική κατανομή της Αποστέρησης σε Ηράκλειο και Χανιά	13
4. Χαρτογράφηση Διαστάσεων Αποστέρησης	16
4.1 Αποστέρηση εισοδήματος	16
4.2 Αποστέρηση απασχόλησης	19
4.3 Εκπαιδευτική αποστέρηση	25
4.4 Στεγαστική αποστέρηση	31
4.5 Αυξημένη ανάγκη φροντίδας	37
5. Διαστάσεις της Αποστέρησης σε αστικές και αγροτικές περιοχές	42
5.1 Αποστέρηση εισοδήματος	42
5.2 Αποστέρηση απασχόλησης	43
5.3 Εκπαιδευτική αποστέρηση	44
5.4 Στεγαστική αποστέρηση	45
5.5 Αυξημένη ανάγκη φροντίδας	46
6. Συμπεράσματα και προεκτάσεις για τις πολιτικές	47
Δυνατότητες περαιτέρω διερεύνησης	47
Κατευθύνσεις για την ανάπτυξη ολοκληρωμένων πολιτικών	48
Βιβλιογραφικές αναφορές	51
Παράρτημα I. Ανάλυση Κυρίων Συνιστωσών σε επίπεδο ΤΚ	52
Παράρτημα II. Ανάλυση Κυρίων Συνιστωσών σε επίπεδο ΜΑΑΚ	54

1. Περιγραφή των εργαλείων που παραδίδονται

Το παραδοτέο περιλαμβάνει τα **εργαλεία εντοπισμού και παρακολούθησης θυλάκων φτώχειας και αποστέρησης** στην Κρήτης που αναπτύχθηκαν από την ομάδα του έργου. Πρόκειται για μια εφαρμογή μέσω της οποίας προκύπτει η **ιεράρχηση του βαθμού αποστέρησης στις 786 Μονάδες Αναλυτικής Απεικόνιση Κρήτη, τόσο συνολικά όσο και ως προς επιμέρους διαστάσεις της αποστέρησης**. Ο συνδυασμός αυτός των εργαλείων με τη χαρτογράφηση των υπηρεσιών που διενεργεί το παρατηρητήριο θα επιτρέψει να διαπιστωθεί ο βαθμός ανταπόκρισης των πολιτικών στις ανάγκες επιμέρους ομάδων και περιοχών.

Συγκεκριμένα τα εργαλεία αυτά περιλαμβάνουν:

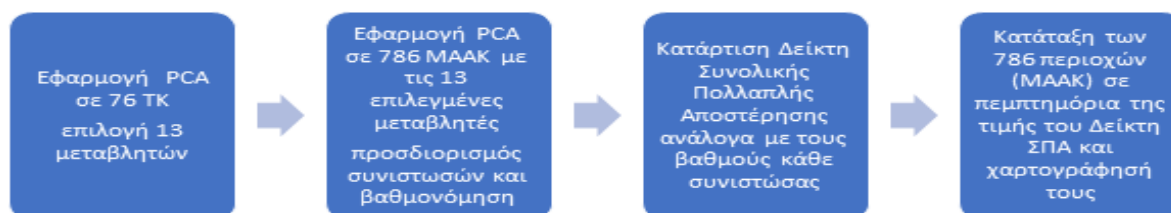
- Το Δείκτη Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης (στο εξής Δείκτης ΣΠΑ)
- Μια συστοιχία 13 απλών δεικτών χωρικής συγκέντρωσης της φτώχειας και του αποκλεισμού, ταξινομημένες σε επιμέρους διαστάσεις της αποστέρησης
- Την ιεραρχική κατάταξη των περιοχών της Κρήτης με εφαρμογή του Δείκτη ΣΠΑ και τον εντοπισμό των πλέον αποστερημένων περιοχών σε κάθε Δήμο της περιφέρειας.
- Αρχείο excel, με όνομα **Geo_MAAK_paradoteo10_METADATA**, που περιλαμβάνει τις τιμές του Δείκτη ΣΠΑ, την ιεραρχική κατάταξη ως προς το συνολικό Δείκτη ΣΠΑ σε πεμπτημόρια, τις τιμές της συστοιχίας των 13 απλών δεικτών και όλες τις υπόλοιπες μεταβλητές που περιλάμβανε η αρχική βάση δεδομένων. Το αρχείο περιλαμβάνει τους κωδικούς σύνδεσης με το χαρτογραφικό υπόβαθρο MAAK (αρχείο shapefile με όνομα **Geo_MAAK_paradoteo10**) που επίσης παραδίδεται. Επισημαίνεται ότι 91 μεταβλητές για τρία επίπεδα χωρικής ανάλυσης έχουν συμπεριληφθεί στο Παραδοτέο 9 (Γεωγραφική Βάση Αναφοράς).
- Shape files για τη χαρτογράφηση όλων των δεικτών και την ενσωμάτωσή τους στο GIS Crete
- Το παρόν κείμενο που εξηγεί τη μεθοδολογία κατασκευής του δείκτη ΣΠΑ και της συστοιχίας δεικτών των επιμέρους διαστάσεων, παρουσιάζει και χαρτογραφεί τα αποτελέσματα της εφαρμογής τους.

2. Κατασκευή του Δείκτη Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης

Για την κατάρτιση του Δείκτη Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης χρησιμοποιήθηκε η Ανάλυση Κύριων Συνιστωσών (Principal Component Analysis) όπως διεθνώς γίνεται σε ανάλογες εφαρμογές, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και μελέτες από την ομάδα έργου (Demsar et al 2013, Karadimitriou, Maloutas and Araroglou 2021, Pampalon et al 2009, Pornet et al 2012, Salmond and Crampton 2012). Η ανάλυση κύριων συνιστωσών είναι μία στατιστική διαδικασία η οποία μετατρέπει μία ομάδα τιμών διαφόρων μεταβλητών σε μία ομάδα μη γραμμικά συσχετιζόμενων μεταξύ τους νέων μεταβλητών οι οποίες ονομάζονται *κύριες συνιστώσες*. Η ανάλυση αποσκοπεί στη μείωση των αρχικών 90 δεικτών (μεταβλητών) που η ομάδα έργου είχε συμπεριλάβει στην αρχική βάση δεδομένων και στην όσο το δυνατόν καλύτερη αντιπροσώπευσή τους από λιγότερες μεταβλητές (συνιστώσες) που όμως είναι ισχυρά επεξηγηματικές του συνόλου της πληροφορίας των αρχικών μεταβλητών. Η μέθοδος αυτή επέτρεψε να ελεγχθεί ποιοι από τους 90 αρχικούς δείκτες μπορούν έγκυρα να επιλεγούν για την μελέτη των διαστάσεων της αποστέρησης στην Κρήτη και στο να τους αποδοθεί βαρύτητα στο συνολικό Δείκτη Αποστέρησης ανάλογη με τη στατιστική τους σημασία κι όχι μόνο με κριτήρια που θα μπορούσαν να θέσουν οι ερευνητές με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία. Με τη μέθοδο αυτή αντιμετωπίστηκε επίσης το ζήτημα ότι τα δεδομένα προέρχονταν από διαφορετικές πηγές και αναφέρονταν σε διαφορετικά επίπεδα και χρονικές περιόδους.

Η διαδικασία επιλογής μεταβλητών, κατασκευής και εφαρμογής του Δείκτη Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης σε βήματα παρουσιάζεται στο Γράφημα 2.1. Για τον προσδιορισμό του αριθμού των κύριων συνιστωσών ακολουθήθηκαν οι προβλεπόμενες διαδικασίες από τη συγκεκριμένη στατιστική τεχνική: (α) Διατηρήθηκαν όλες οι συνιστώσες των οποίων οι χαρακτηριστικές ρίζες (eigenvalues) έχουν τιμή >1 και (β) Με τον έλεγχο κρημού (scree-test). Σε κάθε βήμα διεξάγονταν έλεγχοι για την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων. Τα στατιστικά αποτελέσματα και έλεγχοι παρουσιάζονται στα Παραρτήματα I και II.

Γράφημα 2.1: Βήματα προσδιορισμού των αποστερημένων περιοχών στην Κρήτη

Στο πρώτο βήμα η μέθοδος εφαρμόστηκε για τις τιμές των δεικτών σε επίπεδο Ταχυδρομικού Κωδικού (TK, αριθμός ενοτήτων=74) όπου υπήρχαν πλήρη δευτερογενή δεδομένα τόσο για τους δείκτες που δημιουργήθηκαν από την ΑΑΔΕ, την ΗΔΙΚΑ και τον ΟΑΕΔ για το έτος 2019 όσο και για τους δείκτες

που δημιουργήθηκαν από την απογραφή πληθυσμού του 2011. Στο πρώτο αυτό βήμα επιλέχθηκαν μόνο 13 δείκτες, οι οποίοι διαπιστώθηκε ότι ομαδοποιούνται σε τέσσερις συνιστώσες που εξηγούν κατά 78.8% τη συνολική διακύμανση των τιμών τους. Τα αποτελέσματα και οι έλεγχοι που διενεργήθηκαν σε αυτό το βήμα παρουσιάζονται στο Παράρτημα Ι (Πίνακας Ι.1, Ι.2 και Ι.3). Διευκρινίζεται στο σημείο αυτό ότι η αρχική πρόταση της ομάδας είχε ομαδοποιήσει τις 90 μεταβλητές σε επτά διαστάσεις (Εισόδημα, Απασχόληση, Εκπαίδευση, Στέγαση, Υγεία-Φροντίδα, Διακρίσεις - Δικαιοσύνη και Περιβάλλον). Από τις επτά διαστάσεις διατηρήθηκαν, ακολουθώντας την διαδικασία που περιγράφηκε, μεταβλητές που αφορούν τις πέντε από αυτές, είτε γιατί τελικά τα δεδομένα δεν ήταν διαθέσιμα σε επίπεδο ΤΚ. και ΜΑΑΚ είτε γιατί δεν κρίθηκαν στατιστικά σημαντικές. Επίσης, οι τέσσερις συνιστώσες που προέκυψαν ομαδοποιούν τις μεταβλητές με διαφορετικό τρόπο από την αρχική θεωρητική και τυπική τους ταξινόμηση σε διαστάσεις, αποτέλεσμα όμως που είναι αναμενόμενο εφόσον οι συνιστώσες αναδεικνύουν τη χωρική κατανομή των τιμών των μεταβλητών και την ειδική σχέση που αυτές έχουν μεταξύ τους στην περιφέρεια Κρήτης.

Οι επιλεγμένες δείκτες παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.1.

Πίνακας 2.1: Επιλεγμένες Δείκτες ανά Διάσταση Αποστέρησης

ΕΙΣΟΔΗΜΑ	
1	ΕΕΕ: % δικαιούχων/δηλώσεις 2019
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	
2	% μακροχρόνια ανέργων 01/19
3	% μεταβολή ανέργων 05/18-05/20
4	% ανειδίκευτων 2011
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	
5	% εκτός εκπαίδευσης >12 με πρωτοβάθμια
6	% ΕΕΑΚ 15-18 με υποχρεωτική 2011
7	% ΕΕΑΚ 19-24 με υποχρεωτική 2011
ΣΤΕΓΑΣΗ	
8	ΣΕ: % δικαιούχων/δηλώσεις 2019
9	% σε ενοίκιο 2011
10	% χωρίς θέρμανση 2011
ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ	
11	% νέων 0-14 2011
12	% > 65 2011
13	% χωρίς αυτοκίνητο 2011

Στο δεύτερο βήμα η ανάλυση κυρίων συνιστωσών εφαρμόστηκε για τιμές των 13 δεικτών σε επίπεδο 786 μικρών περιοχών (Μονάδων Αναλυτικής Απεικόνισης Κρήτης στο προηγούμενο παραδοτέο). Στο δεύτερο βήμα για την εξαγωγή των συνιστωσών επιλέχθηκε η μέθοδος της περιστροφής (rotation) προκειμένου να απλοποιηθεί η δομή των δεδομένων. Από την ανάλυση προέκυψαν τέσσερις συνιστώσες που παρουσιάζονται στο Παράρτημα 2 (Πίνακας ΙΙ.2) και ερμηνεύουν το 66.06% της συνολικής διακύμανσης. Οι τέσσερις συνιστώσες, και οι δείκτες τους οποίους ομαδοποιούν, στο

δεύτερο βήμα της ανάλυσης των 786 μικρών περιοχών, συνολικά έχουν μικρότερη εξηγητική ικανότητα από ότι στο πρώτο βήμα της ανάλυσης των 74 ΤΚ, αλλά έχουν στατιστική εγκυρότητα, ιδίως αν συνεκτιμηθεί ότι αυτό είναι αναμενόμενο εφόσον αφορούν πολύ μεγαλύτερο αριθμό περιοχών. Οι συνιστώσες δημιουργούν τέσσερις ανεξάρτητες ομάδες δεικτών κάθε μια από τις οποίες έχει διαφορετική βαρύτητα που εκφράζεται ως ποσοστό εξήγησης της συνολικής διακύμανσης των δεδομένων (Πίνακας II.2). Η επιμέρους βαρύτητα κάθε δείκτη προκύπτει από τη γραμμική συσχέτιση του με τη συνιστώσα στην οποία ανήκει και αποδίδεται με το “συντελεστή συσχέτισης” ή “φόρτιση” (Πίνακας II.3).

Η πρώτη και στατιστικά σημαντικότερη συνιστώσα αποτυπώνει την αποστέρηση ως συνάρτηση του εξαρτημένου ηλικιωμένου πληθυσμού, του χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου στο συνολικό πληθυσμό, και την απουσία αυτοκινήτου. Η πρώτη συνιστώσα μπορεί να θεωρηθεί ενδεικτική των συνθηκών που κυρίως επικρατούν σε αγροτικές και ορεινές περιοχές και εξηγεί το 25,23% της συνολικής διακύμανσης. Η δεύτερη συνιστώσα αποτυπώνει την αποστέρηση ως συνάρτηση της ανάγκης εισοδηματικής ενίσχυσης (% ληπτών ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος επί των φορολογικών δηλώσεων), της μακροχρόνιας ανεργίας, και της αύξησης της ανεργίας στις συνθήκες της Πανδημίας (από το 2018 μέχρι το 2020). Η δεύτερη αυτή συνιστώσα εξηγεί το 19.89% της συνολικής διακύμανσης. Η τρίτη συνιστώσα αφορά τις στεγαστικές συνθήκες των νοικοκυριών, όπως προκύπτουν από τη χωρική συσχέτιση των δεικτών για τα νοικοκυριά χωρίς θέρμανση, τα νοικοκυριά σε ενοίκιο και τους ωφελούμενους του στεγαστικού επιδόματος. Η τρίτη συνιστώσα εξηγεί το 10.95% της συνολικής διακύμανσης. Η τέταρτη συνιστώσα αποτυπώνει την αποστέρηση ως συσχέτιση των δεικτών εκπαίδευσης που αφορούν άτομα νέας ηλικίας με την απασχόληση σε επαγγέλματα χωρίς ειδίκευση και εξηγεί το 10% της συνολικής διακύμανσης. Επισημαίνεται ότι οι τέσσερις συνιστώσες έχουν νοηματική συνοχή και ότι αντιστοιχούν με συνέπεια στις διαστάσεις της αποστέρησης που η ομάδα έργου έχει προτείνει, κατατάσσοντας τους δείκτες της αποστέρησης στο εισόδημα και στην απασχόληση σε μια ομάδα και αναδεικνύοντας την ιδιαίτερη σύνδεση της χαμηλής εκπαίδευσης, με τον ηλικιωμένο πληθυσμό και την απουσία αυτοκινήτου. Επειδή η ομαδοποίηση αυτή εξειδικεύει τις συνθήκες αποστέρησης στην περιφέρεια και ταυτόχρονα είναι συνεπής με τη θεωρητική προσέγγιση που η ομάδα υιοθέτησε (Townsend 1987, Townsend, Phillimore, and Beattie 1988), όπως έχει εξηγηθεί στο Παραδοτέο 8, κρίθηκε σκόπιμο ο Δείκτης Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης να προκύψει από την ιδιαίτερη βαρύτητα που έχουν οι δείκτες κάθε συνιστώσας αντί να τους αποδοθεί βαρύτητα σύμφωνα με την εμπειρία σε άλλες χώρες.

Στο επόμενο βήμα καταρτίστηκε ο Δείκτης Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης (ΣΠΑ) με τον εξής τρόπο. Πρώτα εκτιμήθηκαν για όλες τις περιοχές της ανάλυσης (ΜΑΑΚ) οι βαθμοί για κάθε κύρια συνιστώσα (principal component scores), χρησιμοποιώντας τη μέθοδο παλινδρόμησης. Ο βαθμός κάθε περιοχής (ΜΑΑΚ) σε κάθε μια από τις τέσσερις συνιστώσες, είναι το άθροισμα των γινομένων των κανονικοποιημένων τιμών (z) των δεικτών που περιλαμβάνονται στη συγκεκριμένη συνιστώσα επί το συντελεστή συσχέτισης (φόρτισης) για τον κάθε ένα από αυτούς, όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα II.3 του παραρτήματος. Επομένως για κάθε περιοχή προκύπτουν τέσσερις βαθμοί (scores): ένας βαθμός για κάθε συνιστώσα.

Ο **Δείκτης ΣΠΑ** αποτελεί την κανονικοποιημένη τιμή του αθροίσματος των επιμέρους συνιστωσών σύμφωνα με το ακόλουθο τύπο:

$$\text{ΣΠΑ} = (\text{Αθροισμα Σκορ Περιοχής} - \text{Ελάχιστη τιμή κατανομής αθροίσματος}) / (\text{Μέγιστη} - \text{Ελάχιστη τιμή κατανομής του αθροίσματος}) * 100$$

Επομένως ο δείκτης ΣΠΑ παίρνει την τιμή 0 (στην περιοχή με την ελάχιστη τιμή συνολικής αποστέρησης) μέχρι 100 (στην περιοχή με τη μέγιστη τιμή συνολικής αποστέρησης).

Είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι η αποστέρηση στην προσέγγιση της παρούσας μελέτης είναι σχετική, και συνεπώς ο δείκτης ΣΠΑ δηλώνει πόσο αποστερημένη είναι μια περιοχή σε σχέση με τις υπόλοιπες για το σύνολο των μεταβλητών κι όχι αν είναι αποστερημένη ως προς ένα «πρότυπο». Η πιο αποστερημένη παίρνει την τιμή 100 και η λιγότερο αποστερημένη την τιμή 0. Ο δείκτης δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να μελετηθούν οι συνθήκες υλικής και κοινωνικής αποστέρησης σε μια περιοχή. Για τη μελέτη των συνθηκών αποστέρησης είναι απαραίτητοι επιμέρους και πρόσθετοι δείκτες που θα αποδίδουν με ακρίβεια τις ανάγκες των κατοίκων σε αυτές τις περιοχές καθώς επίσης και επιτόπια έρευνα για να διαπιστωθούν οι δικές τους προτεραιότητες.

Τέλος με βάση τις τιμές του δείκτη ΣΠΑ οι περιοχές της Κρήτης κατατάχθηκαν σε πεμπτημύρια και χαρτογραφήθηκαν. Το πρώτο κλιμάκιο περιλαμβάνει τις 20% λιγότερο αποστερημένες περιοχές και το πέμπτο της 20% πιο αποστερημένες περιοχές. Οι 20% πιο αποστερημένες περιοχές μπορεί να αποτελούν ζώνες αποστέρησης, εφόσον είναι όμορες και εκτεταμένες, ή θύλακες αποστέρησης, εφόσον είναι απομονωμένες ή διάσπαρτες μέσα σε ένα ευρύτερο σύνολο λιγότερο αποστερημένων περιοχών.

3. Δείκτης Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης: αποτελέσματα

3.1. Χαρτογράφηση της Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης στην Περιφέρεια Κρήτης

Ο Χάρτης 3.1 αποτυπώνει την κατανομή των 786 περιοχών της Κρήτης σε 5 κλιμάκια του Δείκτη ΣΠΑ και αποκαλύπτει την ύπαρξη ενός άξονα αποστέρησης Νότια και Ανατολικά της Κρήτης που περιλαμβάνει επιμέρους αγροτικές κοινότητες και τη συγκέντρωση αστικών θυλάκων αποστέρησης στο Ηράκλειο, που αποτυπώνονται με μεγαλύτερη ακρίβεια στη συνέχεια.

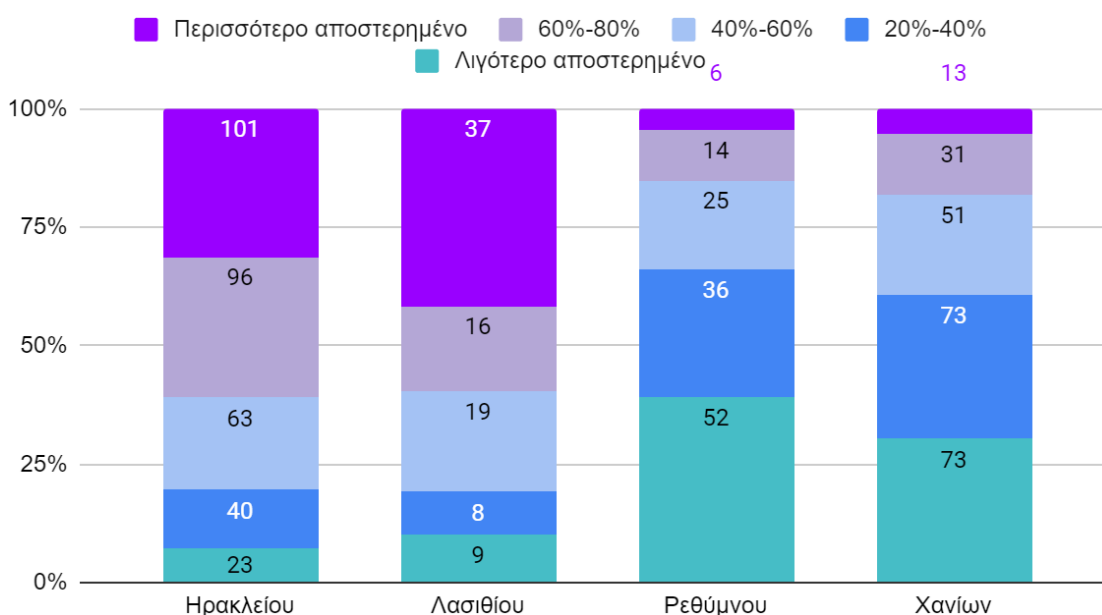
Χάρτης 3.1. Ιεράρχηση Περιοχών με το Δείκτη Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης

3.2 Κατανομή των αποστερημένων περιοχών ανά Περιφερειακή Ενότητα

Η χαρτογραφική αποτύπωση της διαίρεσης της Κρήτης κατά μήκος του Νότιου και Ανατολικού άξονα επιβεβαιώνεται στο Γράφημα 3.1 και στον Πίνακα 3.1. Οι Περιφερειακές Ενότητες Ηρακλείου και Λασιθίου περιλαμβάνουν τις περισσότερες αποστερημένες κοινότητες της Κρήτης. Το Γράφημα 3.1. τεκμηριώνει επίσης την κοινωνική και χωρική ανισότητα στο εσωτερικό των δυο αυτών ενότητων. Η Π.Ε. Ηρακλείου όχι μόνο συγκεντρώνει τις περισσότερες αποστερημένες περιοχές στην Κρήτη αλλά διακρίνεται και για την ύπαρξη αναλογικά με τις άλλες ενότητες λιγότερων μη-αποστερημένων περιοχών. Το δεδομένο αυτό αποτελεί ένδειξη για διάχυση της αποστέρησης κι όχι απλώς για συγκέντρωση της σε θύλακες. Η Π.Ε. Λασιθίου εμφανίζεται περισσότερο χωρικά και κοινωνικά διαιρεμένη (πολωμένη) από τις άλλες περιφερειακές ενότητες, καθώς τα ενδιάμεσα κλιμάκια περιλαμβάνουν αναλογικά λιγότερες περιοχές. Οι περιφερειακές ενότητες Ρεθύμνου και Χανίων περιλαμβάνουν λίγες “περισσότερο αποστερημένες περιοχές” και πολλές “λιγότερο αποστερημένες” περιοχές.

Γράφημα 3.1. Κατανομή κλιμακίων αποστέρησης ανά ΠΕ Περιφέρειας Κρήτης

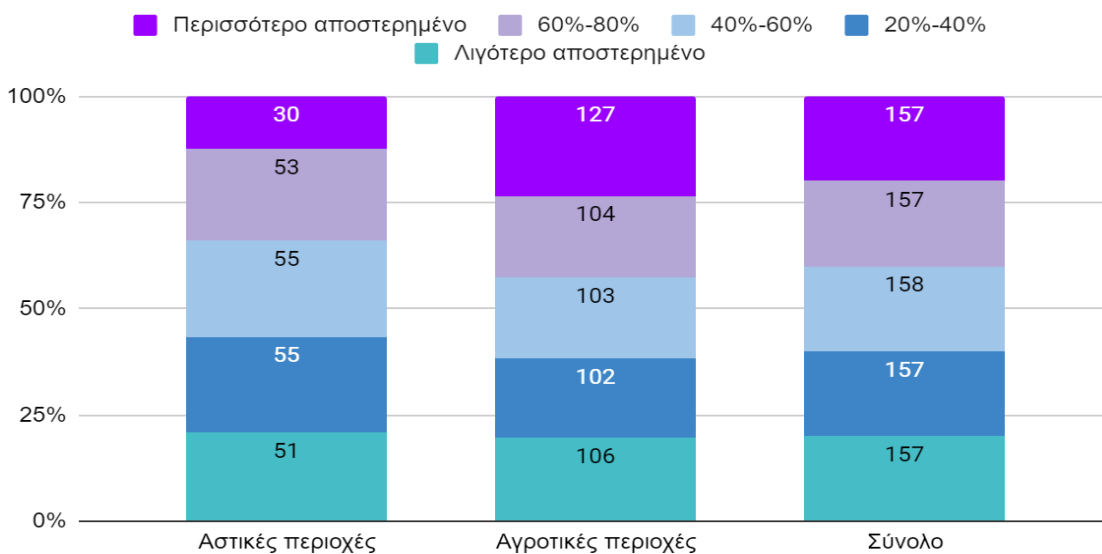
Πίνακας 3.1. Κατανομή κλιμακίων αποστέρησης ανά ΠΕ Περιφέρειας Κρήτης

Κλιμάκια	Περιφερειακές Ενότητες Περιφέρειας Κρήτης				Σύνολο
	Ηρακλείου	Λασιθίου	Ρεθύμνου	Χανίων	
Λιγότερο αποστερημένο	23	9	52	73	157
20%-40%	40	8	36	73	157
40%-60%	63	19	25	51	158
60%-80%	96	16	14	31	157
Περισσότερο αποστερημένο	101	37	6	13	157
Σύνολο	323	89	133	241	786

3.3 Κατανομή των αποστερημένων περιοχών μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών

Από το Γράφημα 3.2. και τον Πίνακα 3.2. προκύπτει ότι η αποστέρωση είναι κυρίως αποστέρωση αγροτικών κοινοτήτων παρότι η ύπαρξη θυλάκων σε αστικά κέντρα και η διάχυσή της σε ευρύτερες περιοχές της πόλης του Ηρακλείου δεν πρέπει να παραβλεφθεί.

Γράφημα 3.2. Κατανομή κλιμακίων αποστέρωσης σε αγροτικές και αστικές περιοχές (%)

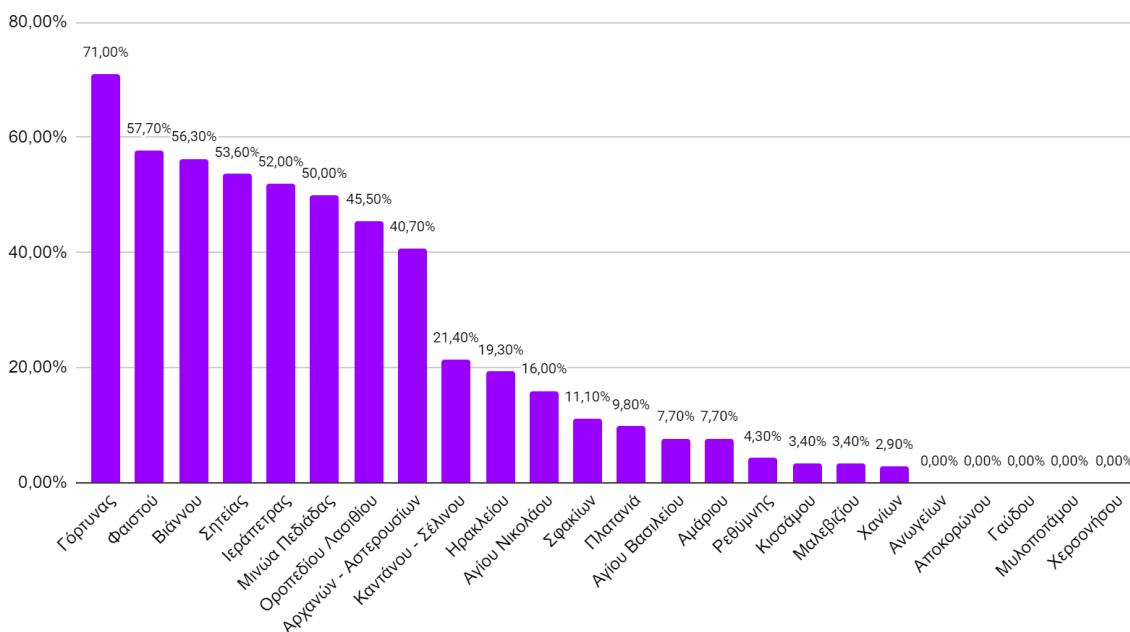
Πίνακας 3.2. Κατανομή κλιμακίων αποστέρωσης σε αγροτικές και αστικές περιοχές (%)

		Κλιμάκια ΣΠΑ					
		1	2	3	4	5	Σύνολο
Αστικές περιοχές	Count	51	55	55	53	30	244
	% within	20.9%	22.5%	22.5%	21.7%	12.3%	100.0%
Αγροτικές περιοχές	Count	106	102	103	104	127	542
	% within	19.6%	18.8%	19.0%	19.2%	23.4%	100.0%
Σύνολο	Count	157	157	158	157	157	786
	% within	20.0%	20.0%	20.1%	20.0%	20.0%	100.0%

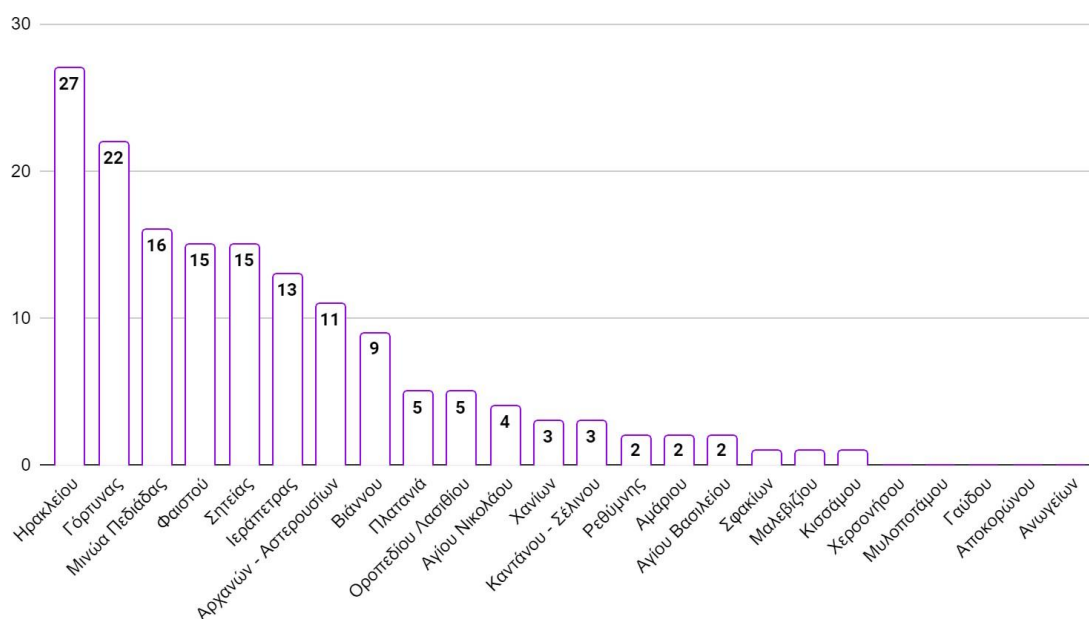
3.4. Κατανομή της αποστέρησης ανά Δήμο

Από την κατανομή των αποστερημένων περιοχών ανά Δήμο, η οποία παρουσιάζεται στον Πίνακα 3.3. ή και Γράφημα 3.3., προκύπτει ότι οι Δήμοι στους οποίους οι αποστερημένες κοινότητες αποτελούν την πλειονότητα των κοινοτήτων που τους συγκροτούν (>50%) είναι οι δήμοι: Γόρτυνας, Φαιστού, Βιάννου, Σητείας, Ιεράπετρας και Μινώας Πεδιάδας. Στο Δήμο Ηρακλείου 27 μικρές χωρικές ενότητες περιλαμβάνονται στις πλέον αποστερημένες περιοχές της Κρήτης.

Γράφημα 3.3 Ποσοστό περισσότερο αποστερημένων κλιμακίων ανά Δήμο

Γράφημα 3.4 Πλήθος περισσότερο αποστερημένων κλιμακίων ανά Δήμο

Πίνακας 3.3. Κατανομή κλιμακίων ΣΓΠΑ ανά Δήμο

		Κλιμάκια ΣΓΠΑ					Total
		1	2	3	4	5	
Αγίου Βασιλείου	Πλήθος	8	6	6	4	2	26
	% στο Δήμο	30.8%	23.1%	23.1%	15.4%	7.7%	100.0%
Αγίου Νικολάου	Πλήθος	5	5	8	3	4	25
	% στο Δήμο	20.0%	20.0%	32.0%	12.0%	16.0%	100.0%
Αμάριου	Πλήθος	8	12	3	1	2	26
	% στο Δήμο	30.8%	46.2%	11.5%	3.8%	7.7%	100.0%
Ανωγείων	Πλήθος	1	0	1	0	0	2
	% στο Δήμο	50.0%	0.0%	50.0%	0.0%	0.0%	100.0%
Αποκορώνου	Πλήθος	12	14	5	2	0	33
	% στο Δήμο	36.4%	42.4%	15.2%	6.1%	0.0%	100.0%
Αρχανών - Αστερουσίων	Πλήθος	0	2	7	7	11	27
	% στο Δήμο	0.0%	7.4%	25.9%	25.9%	40.7%	100.0%
Βιάννου	Πλήθος	0	0	1	6	9	16
	% στο Δήμο	0.0%	0.0%	6.3%	37.5%	56.3%	100.0%
Γαύδου	Πλήθος	0	0	0	1	0	1
	% στο Δήμο	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%	0.0%	100.0%
Γόρτυνας	Πλήθος	0	0	0	9	22	31
	% στο Δήμο	0.0%	0.0%	0.0%	29.0%	71.0%	100.0%
Ηρακλείου	Πλήθος	15	21	31	46	27	140
	% στο Δήμο	10.7%	15.0%	22.1%	32.9%	19.3%	100.0%
Ιεράπετρας	Πλήθος	4	1	5	2	13	25
	% στο Δήμο	16.0%	4.0%	20.0%	8.0%	52.0%	100.0%
Καντάνου - Σέλιου	Πλήθος	2	3	0	6	3	14
	% στο Δήμο	14.3%	21.4%	0.0%	42.9%	21.4%	100.0%
Κισσάμου	Πλήθος	3	10	8	7	1	29
	% στο Δήμο	10.3%	34.5%	27.6%	24.1%	3.4%	100.0%
Μαλεβιζίου	Πλήθος	4	10	9	5	1	29
	% στο Δήμο	13.8%	34.5%	31.0%	17.2%	3.4%	100.0%
Μινώα Πεδιάδας	Πλήθος	0	1	4	11	16	32
	% στο Δήμο	0.0%	3.1%	12.5%	34.4%	50.0%	100.0%
Μυλοποτάμου	Πλήθος	14	8	7	3	0	32
	% στο Δήμο	43.8%	25.0%	21.9%	9.4%	0.0%	100.0%
Οροπεδίου Λασιθίου	Πλήθος	0	1	2	3	5	11
	% στο Δήμο	0.0%	9.1%	18.2%	27.3%	45.5%	100.0%
Πλατανιά	Πλήθος	15	11	12	8	5	51
	% στο Δήμο	29.4%	21.6%	23.5%	15.7%	9.8%	100.0%
Ρεθύμνης	Πλήθος	21	10	8	6	2	47
	% στο Δήμο	44.7%	21.3%	17.0%	12.8%	4.3%	100.0%
Σητείας	Πλήθος	0	1	4	8	15	28
	% στο Δήμο	0.0%	3.6%	14.3%	28.6%	53.6%	100.0%
Σφακίων	Πλήθος	5	1	2	0	1	9
	% στο Δήμο	55.6%	11.1%	22.2%	0.0%	11.1%	100.0%
Φαιστού	Πλήθος	0	0	1	10	15	26
	% στο Δήμο	0.0%	0.0%	3.8%	38.5%	57.7%	100.0%
Χανίων	Πλήθος	36	34	24	7	3	104
	% στο Δήμο	34.6%	32.7%	23.1%	6.7%	2.9%	100.0%

Χερσονήσου	Πλήθος	4	6	10	2	0	22
	% στο Δήμο	18.2%	27.3%	45.5%	9.1%	0.0%	100.0%
Σύνολο	Πλήθος	157	157	158	157	157	786
	% στο Δήμο	20.0%	20.0%	20.1%	20.0%	20.0%	100.0%

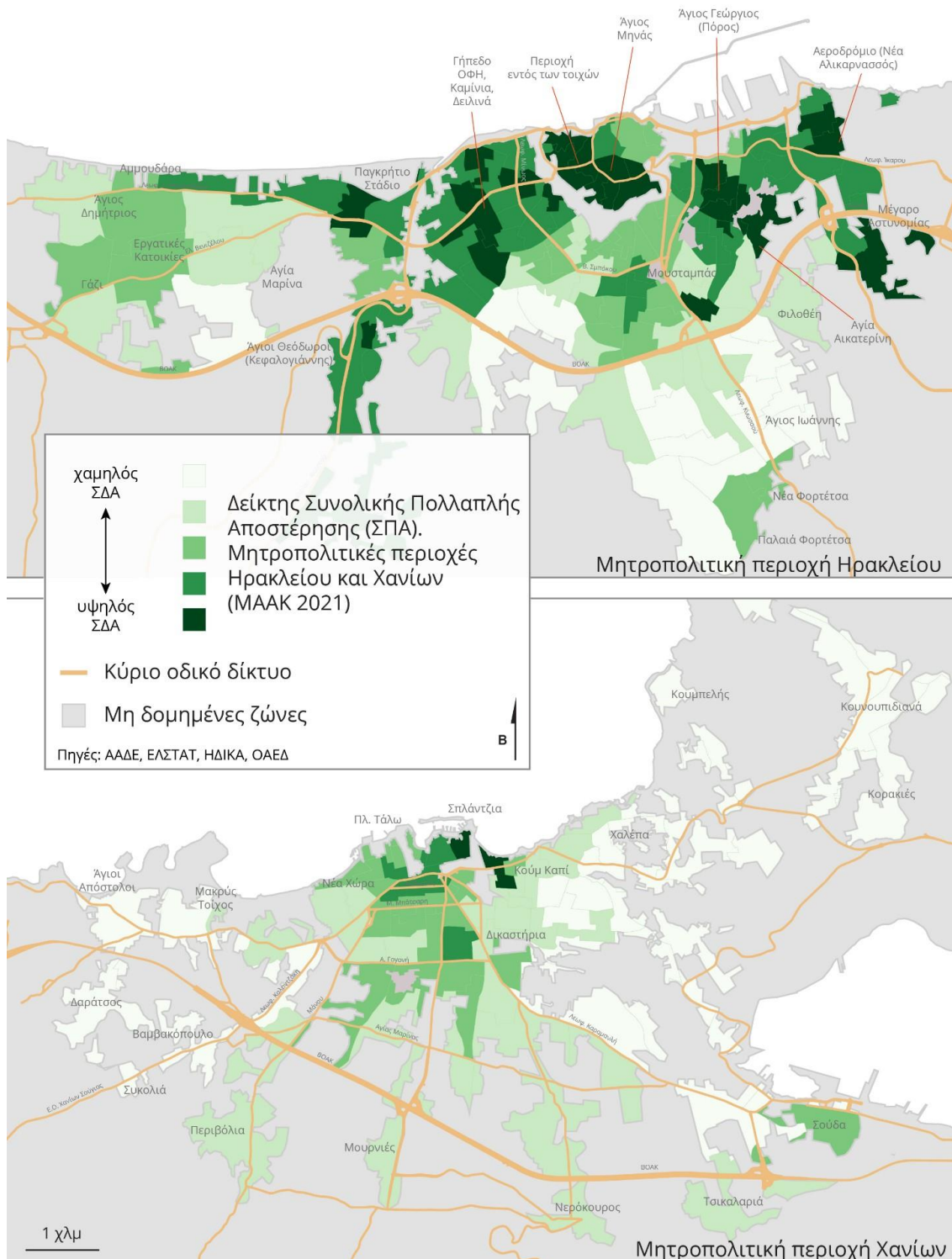
Οι πλέον αποστερημένες αγροτικές κοινότητες εντός των δήμων που προαναφέρθηκαν σύμφωνα με το Δείκτη ΣΠΑ είναι οι ακόλουθες: Κρυάς, Χαμεζίου, Αχλαδιάς, Πρεσσών και Σταυρωμένου (δήμου Σητείας), Καβουσίου και Ανατολής (δήμου Ιεράπετρας), Αμιρά, Κάτω Βιάννου, Συκολόγου και Αγίου Βασιλείου (δήμου Βιάννου), Καστελίου, Γρηγοριάς, Πηγαδακίων (δήμου Φαιστού), Ασκών και Αμαριανού (δήμου Μινώας Πεδιάδας), Στερνών και Βασιλικής (δήμου Γόρτυνας), Πρετόριας και Εθιάς (δήμου Αρχανών-Αστρουσίων), Αγ.Γεωργίου και Μέσα Λασιθίου (οροπέδιο Λασιθίου). Πρόκειται για κοινότητες ως επί το πλείστον ορεινές στις περιφερειακές ενότητες Ηρακλείου και Λασιθίου και ευκρινώς διαφοροποιημένες από το ευρύτερο και αναπτυσσόμενο περιβάλλον τους. Η σχετική αποστέρωση των αγροτικών κοινοτήτων στην Νότια και Ανατολική Κρήτη γίνεται καλύτερα κατανοητή όταν συγκρίνονται με αγροτικές κοινότητες στη Δυτική Κρήτη.

3.5. Χωρική κατανομή της Αποστέρωσης σε Ηράκλειο και Χανιά

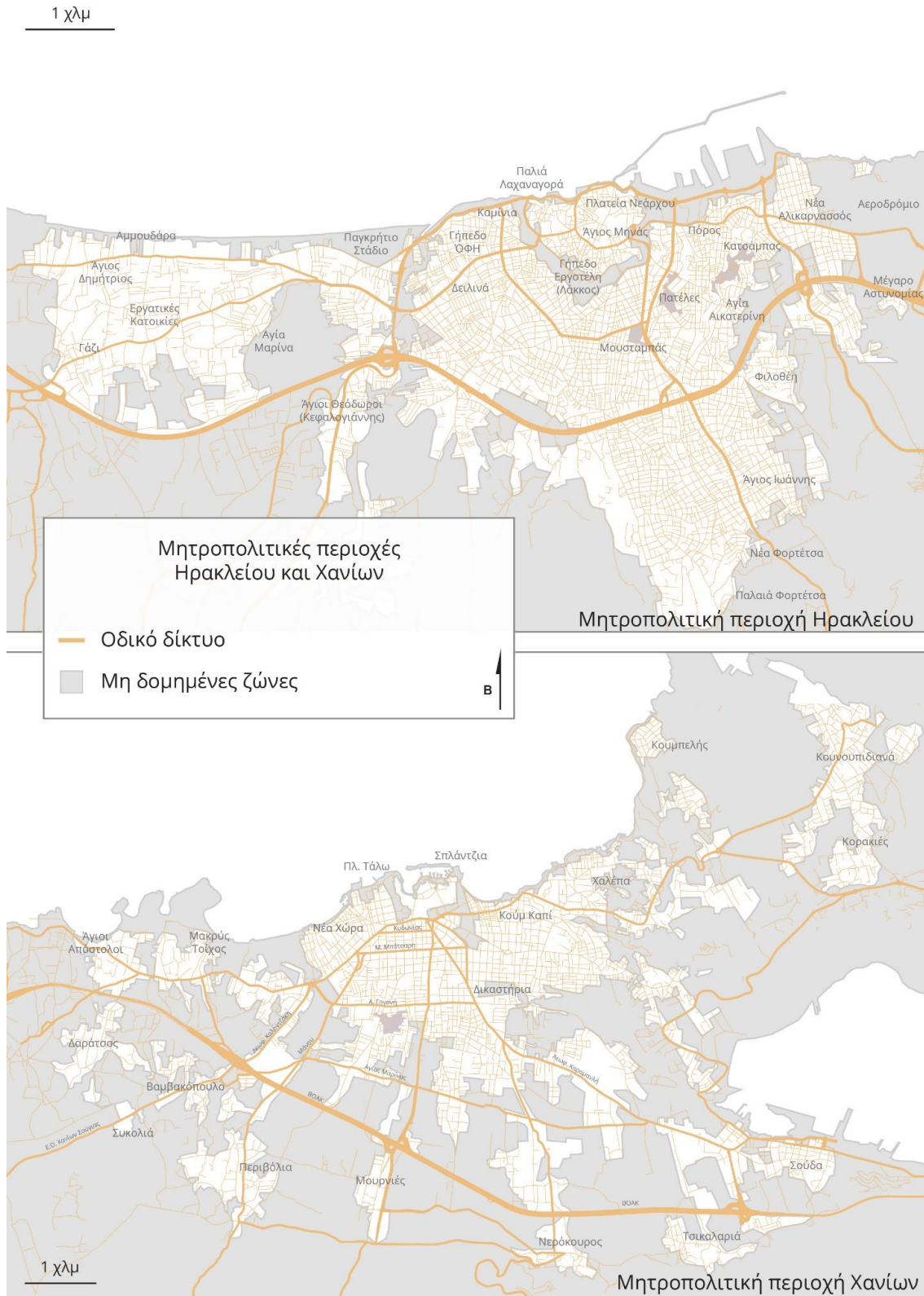
Ο Χάρτης 3.2 παρουσιάζει την κατανομή της αποστέρωσης ανά κλιμάκιο στο εσωτερικό των μητροπολιτικών περιοχών του Ηρακλείου και των Χανίων. Ο Χάρτης 3.3. αποτελεί οδηγό για την ευκολότερη αναγνώριση περιοχών. Η σύγκριση των δυο αστικών κέντρων στο Χάρτη 3.2. απεικονίζει με χαρακτηριστικό τρόπο το εύρημα της προηγούμενης ενότητας ότι δηλαδή στο Ηράκλειο εντοπίζονται αρκετές αποστερημένες περιοχές ενώ στα Χανιά μόνο δυο (Σπλάντζια και Κουμ Καπί). Στο Ηράκλειο οι πλέον αποστερημένες περιοχές βρίσκονται δυτικά στον Ξεροπόταμο (νότια του Παγκρήτιου Σταδίου) και στις συνοικίες Καμίνια και Δειλινά, εντός των ενετικών τειχών στις συνοικίες παλιάς λαχαναγοράς και Λάκου μέχρι το πάρκο Γεωργιάδη, ανατολικότερα στις συνοικίες του Πόρου και της Αγ. Αικατερίνης, στη Νέα Αλικαρνασσό, βόρεια στον οικισμό δυτικά της Αστυνομικής Διεύθυνσης Ηρακλείου και στον καταυλισμό στα ανατολικά του.

Χάρτης 3.2. Κατανομή της αποστέρησης ανά κλιμάκιο σε Ηράκλειο και Χανιά

1 χλμ

Χάρτης 3.3. Οδηγός αναγνώρισης περιοχών σε Ηράκλειο και Χανιά

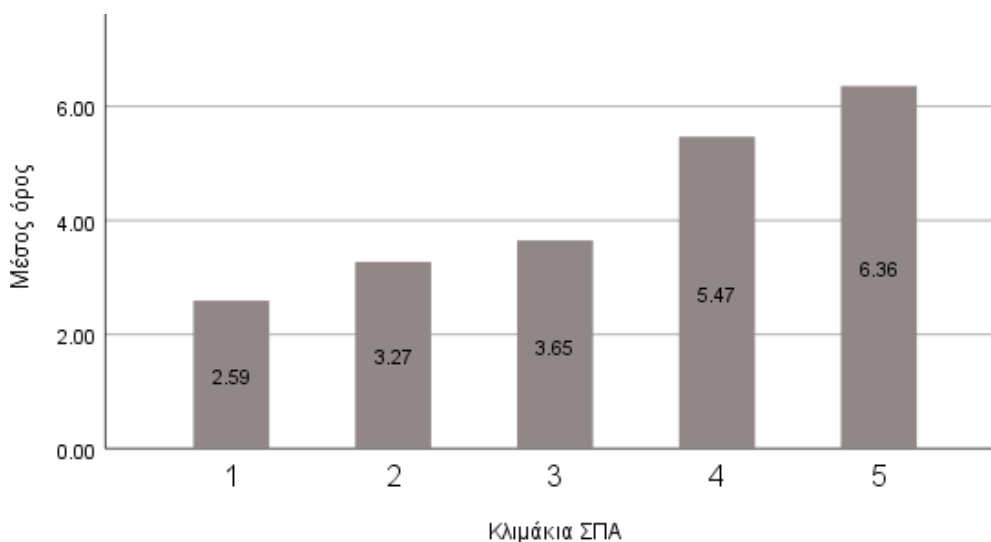
4. Χαρτογράφηση Διαστάσεων Αποστέρησης

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται γραφήματα με την κατανομή των τιμών των 13 μεταβλητών που συνθέτουν τον Δείκτη Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης, ανά πεμπτημόριο ΣΠΑ και χάρτες με την χωρική κατανομή της συγκέντρωσης των τιμών των 13 μεταβλητών σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης. Στο σύνολο των μεταβλητών διαπιστώνεται συνέπεια σε σχέση με την ταξινόμηση του σύνθετου δείκτη ΣΠΑ, δηλαδή επιβεβαιώνεται η συγκέντρωση τιμών που φανερώνουν μεγαλύτερη επιβάρυνση ανά μεταβλητή και διάσταση αποστέρησης, στα πλέον αποστερημένα κλιμάκια. Η παρουσίαση των γραφημάτων επιτρέπει την εστίαση σε επιμέρους διαστάσεις αποστέρησης και η χαρτογράφηση τον εντοπισμό των πλέον αποστερημένων περιοχών ως προς κάθε διάσταση.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο βαθμός χωρικής ανάλυσης της κάθε μεταβλητής εξαρτάται από την ανάλυση στην οποία είναι διαθέσιμα τα στοιχεία. Έτσι, για τις μεταβλητές που αφορούν πιο πρόσφατα διοικητικά στοιχεία από τα πληροφοριακά συστήματα του Υπ. Εργασίας (ΟΑΕΔ, ΗΔΙΚΑ) η πληροφορία είναι διαθέσιμη σε επίπεδο ΤΚ, ενώ τα στοιχεία της απογραφής 2011 (ΕΛΣΤΑΤ) είναι διαθέσιμα σε χαμηλότερη χωρική ενότητα (ΜΑΑΚ), και επιτρέπουν την απεικόνιση των χωρικών συγκεντρώσεων παραγόντων αποστέρησης με μεγαλύτερη λεπτομέρεια.

4.1 Αποστέρηση εισοδήματος

Γράφημα 4.1. Κατανομή του ποσοστού δικαιούχων Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος προς το πλήθος των φορολογικών δηλώσεων το 2019, ανά πεμπτημόρια (κλιμάκια) ΣΠΑ.

Η μέση τιμή των δικαιούχων ΕΕΕ προς αριθμό δηλώσεων για το 2019, στο πλέον αποστερημένο κλιμάκιο είναι κοντά στο 6,5% του πληθυσμού, αντανakλώντας το μεγάλο ποσοστό νοικοκυριών σε ακραία φτώχεια (ατομικό εισόδημα κάτω των 4.800 ευρώ το χρόνο). Το ποσοστό παραμένει σχετικά υψηλό και στο 4ο πεμπτημόριο (5,47%), ενώ μειώνεται στα 3 πρώτα πεμπτημόρια.

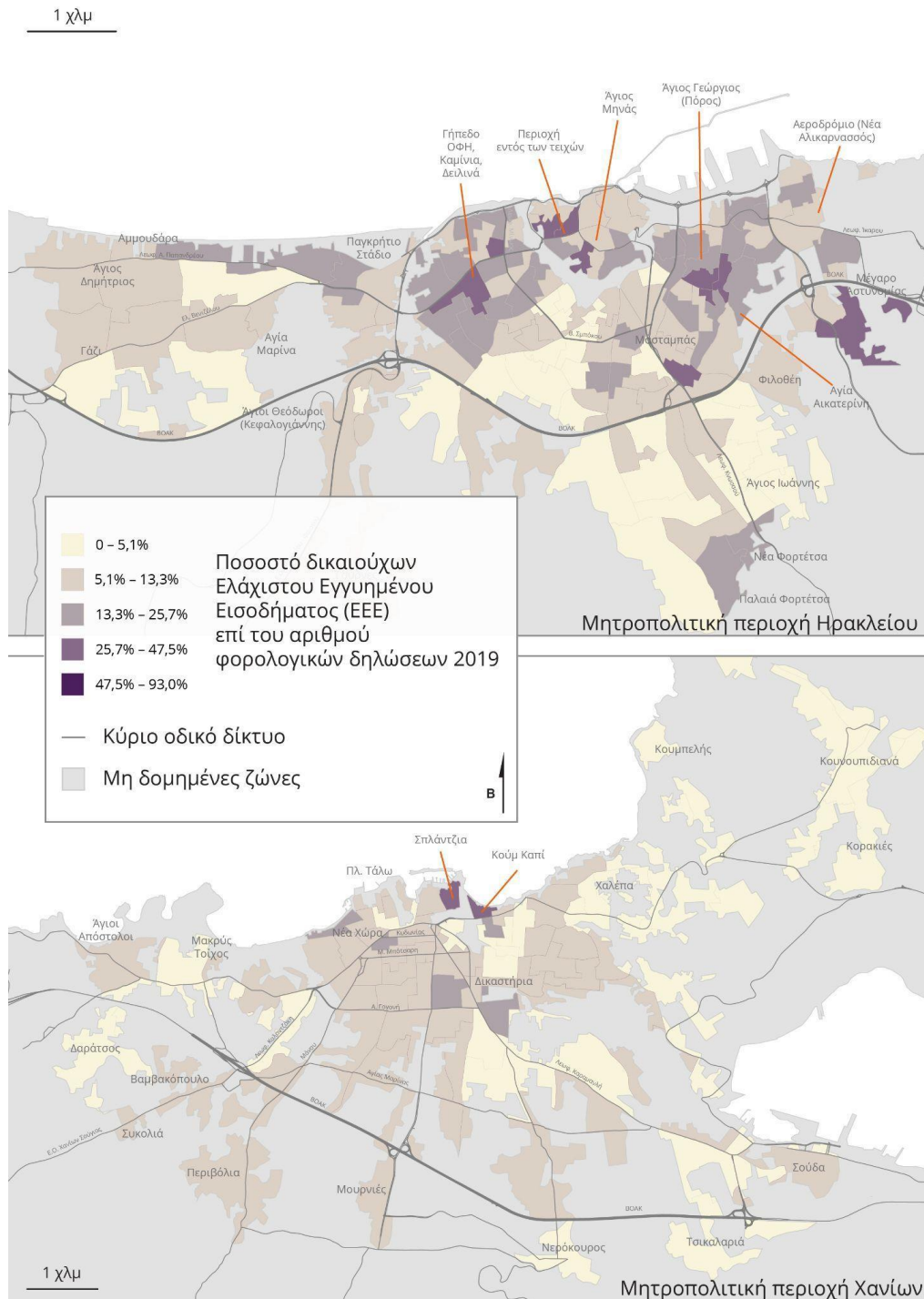
Ο Χάρτης 4.1 όπου φαίνεται η χωρική κατανομή των ποσοστών δικαιούχων ΕΕΕ προς τον αριθμό των φορολογικών δηλώσεων το 2019, επιβεβαιώνει την χωρική διαίρεση/διαφοροποίηση μεταξύ βορρά/νότου και ανατολικής/δυτικής Κρήτης. Μεγαλύτερες συγκεντρώσεις δικαιούχων ΕΕΕ προς αριθμό φορολογικών δηλώσεων εμφανίζονται σε χωρικές ενότητες νότια και ανατολικά της περιφέρειας, πολλές από τις οποίες έχουν ποσοστό από 47% και άνω.

Στην μητροπολιτική περιοχή του Ηρακλείου (Χάρτης 4.2) εμφανίζονται θύλακες με αρκετά υψηλά ποσοστά δικαιούχων ΕΕΕ σε ορισμένους οι τιμές είναι μεταξύ 13 και 26%, ενώ λιγότερες χωρικές ενότητες έχουν ποσοστά και άνω του 26%. Η μητροπολιτική περιοχή Χανίων, έχει συνολικά λιγότερες χωρικές συγκεντρώσεις υψηλών ποσοστών, με εξαίρεση τις περιοχές Σπλάτζα και Κουμ Καπί που κατατάσσονται στο πλέον αποστερημένο κλιμάκιο ΣΠΑ (βλ. Χάρτη 4.2).

Χάρτης 4.1: Κατανομή του ποσοστού δικαιούχων ΕΕΕ επί των φορολογικών δηλώσεων στην Περιφέρεια Κρήτης (στοιχεία ΗΔΙΚΑ 2019)

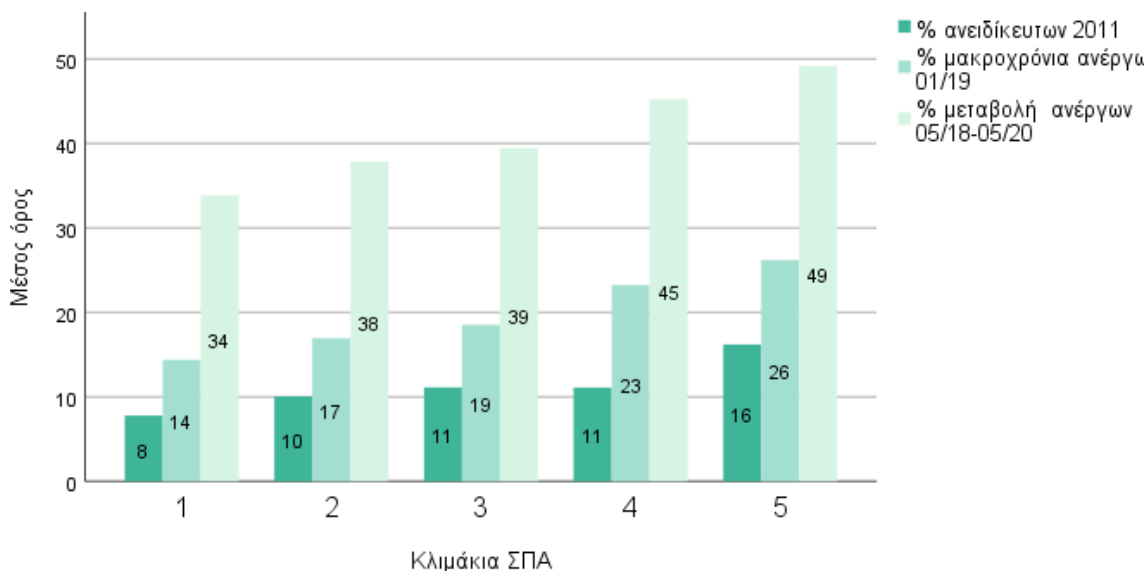

Χάρτης 4.2: Κατανομή του ποσοστού δικαιούχων ΕΕΕ επί των φορολογικών δηλώσεων στις Μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (στοιχεία ΗΔΙΚΑ 2019)

4.2 Αποστέρηση απασχόλησης

Γράφημα 4.2. Κατανομή του ποσοστού ανειδίκευτων εργατών (στοιχεία απογραφής 2011), μακροχρόνια ανέργων (στοιχεία ΟΑΕΔ τον Ιανουάριο 2019) και μεταβολής ανέργων μεταξύ Μαΐου 2018 και Μαΐου 2020 (στοιχεία ΟΑΕΔ), ανά πεμπτημόρια (κλιμάκια) ΣΠΑ.

Όπως είναι αναμενόμενο η ποσοστιαία μεταβολή της ανεργίας μεταξύ Μαΐου 2018 και Μαΐου 2020 είναι μεγάλη σε όλα τα κλιμάκια λόγω της επίδρασης των απαγορευτικών μέτρων της πανδημίας, και κυμαίνεται κατά μέσο όρο μεταξύ 34% στα λιγότερα αποστερημένα έως 49% στα περισσότερα αποστερημένα. Τα περισσότερα αποστερημένα κλιμάκια, καταγράφουν επιπλέον πολύ υψηλά ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας (26% κατά μέσο όρο), και υψηλά ποσοστά ανειδίκευτης εργασίας (κατά μέσο όρο 16%).

Στους χάρτες 4.2.1 (μεταβολή εγγεγραμμένων ανέργων), 4.2.2 (μακροχρόνια ανεργία) και 4.2.3 (ανειδίκευτοι) φαίνεται η χωρική κατανομή των τιμών των μεταβλητών σε επίπεδο περιφέρειας Κρήτης. Η μεταβολή της ανεργίας μεταξύ 2018 και 2020 είναι ιδιαίτερα έντονη στις Περιφερειακές Ενότητες Ηρακλείου και Λασιθίου. Η μακροχρόνια ανεργία παρουσιάζει έντονη χωρική συγκέντρωση στο νότο της ΠΕ Ηρακλείου και στην περιοχή της Σητείας. Τέλος, αποτυπώνεται η χωρική συγκέντρωση υψηλών ποσοστών ανειδίκευτων εργατών, σε όλη την περιφέρεια Κρήτης με λιγότερο υψηλές συγκεντρώσεις στην ΠΕ Ρεθύμνου.

Η εστίαση στις μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (χάρτες 4.2.4, 4.2.5 και 4.2.6 αντίστοιχα) αναδεικνύει την αρκετά μεγαλύτερη επιβάρυνση του Ηρακλείου σε ότι αφορά τους δείκτες ανεργίας. Η μεταβολή της ανεργίας μεταξύ 05/2018 και 05/2020 είναι σε όλο το Ηράκλειο πάνω από 43%, ενώ σχεδόν στη μισή μητροπολιτική περιοχή (κεντρικά και νότια) είναι πάνω από 54% και φτάνει μέχρι και το 68%. Στα Χανιά το ποσοστό κυμαίνεται μεταξύ 30% και 54%, με μεγαλύτερα ποσοστά (άνω του 43%) στην περιφέρεια της πόλης. Τα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας στο Ηράκλειο είναι πάνω από 25,6% για όλη την μητροπολιτική περιοχή, με ψηλότερα ποσοστά (πάνω από 32%) στις υποβαθμισμένες περιοχές δυτικά του κέντρου (Καμίνια, Δειλινά, Εσταυρωμένος). Στα Χανιά τα ποσοστά είναι χαμηλότερα, κάτω του 25,6% για όλη την μητροπολιτική περιοχή, ενώ διαφαίνεται και

σε αυτόν τον δείκτη η διαφορά κεντρικών περιοχών (με ποσοστά κάτω του 18%) και περιφέρειας, όπου η αποστέρηση μοιάζει να αφορά περισσότερο περιφέρεια παρά το κέντρο. Τέλος, η κατανομή των ποσοστών ανειδίκευτης εργασίας παρουσιάζει μεγαλύτερη διασπορά με τάση συγκέντρωσης μεγαλύτερων ποσοστών σε κεντρικές περιοχές και στις δύο μητροπολιτικές περιοχές.

Χάρτης 4.2.1:

Χάρτης 4.2.2:

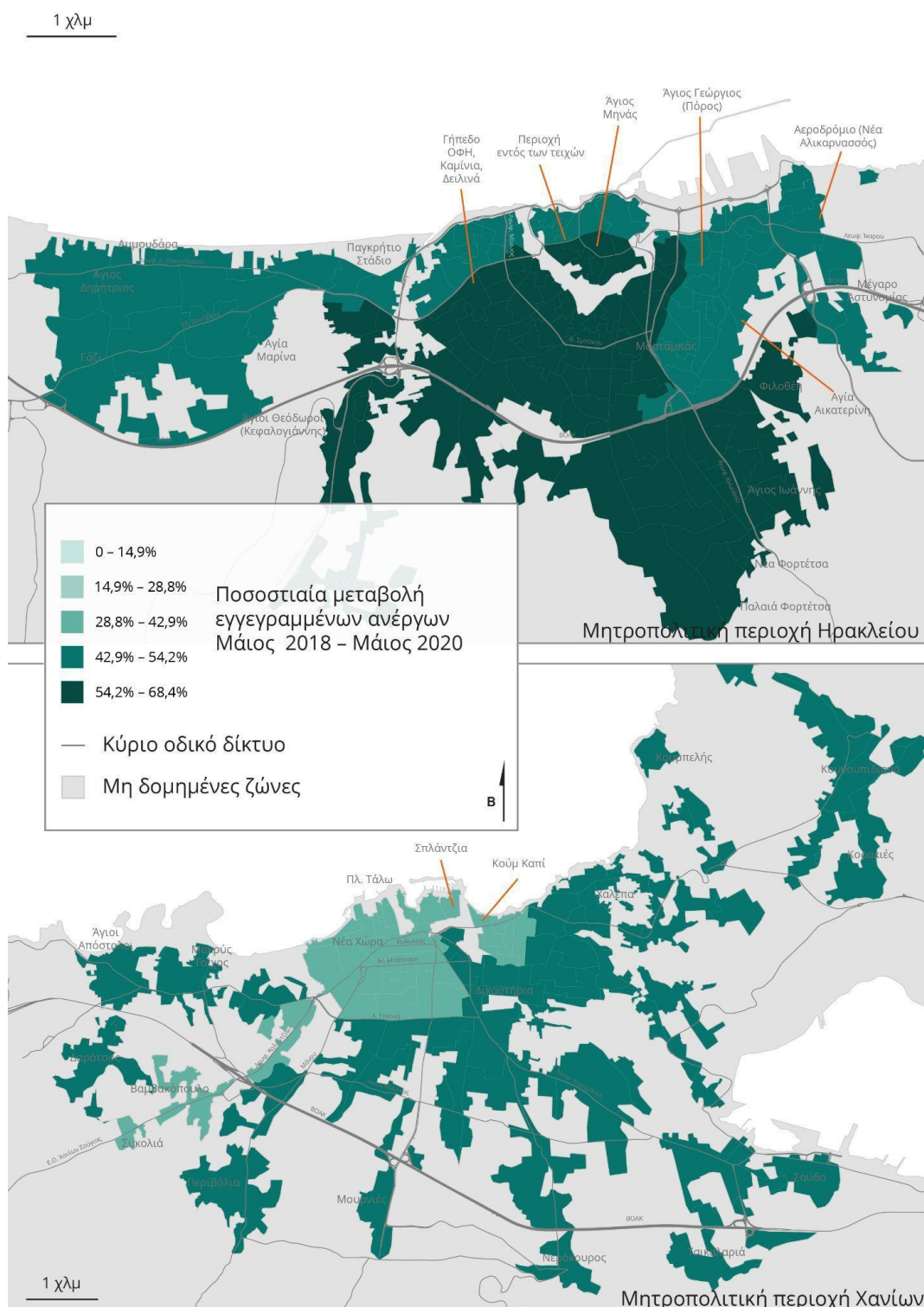

Χάρτης 4.2.3:

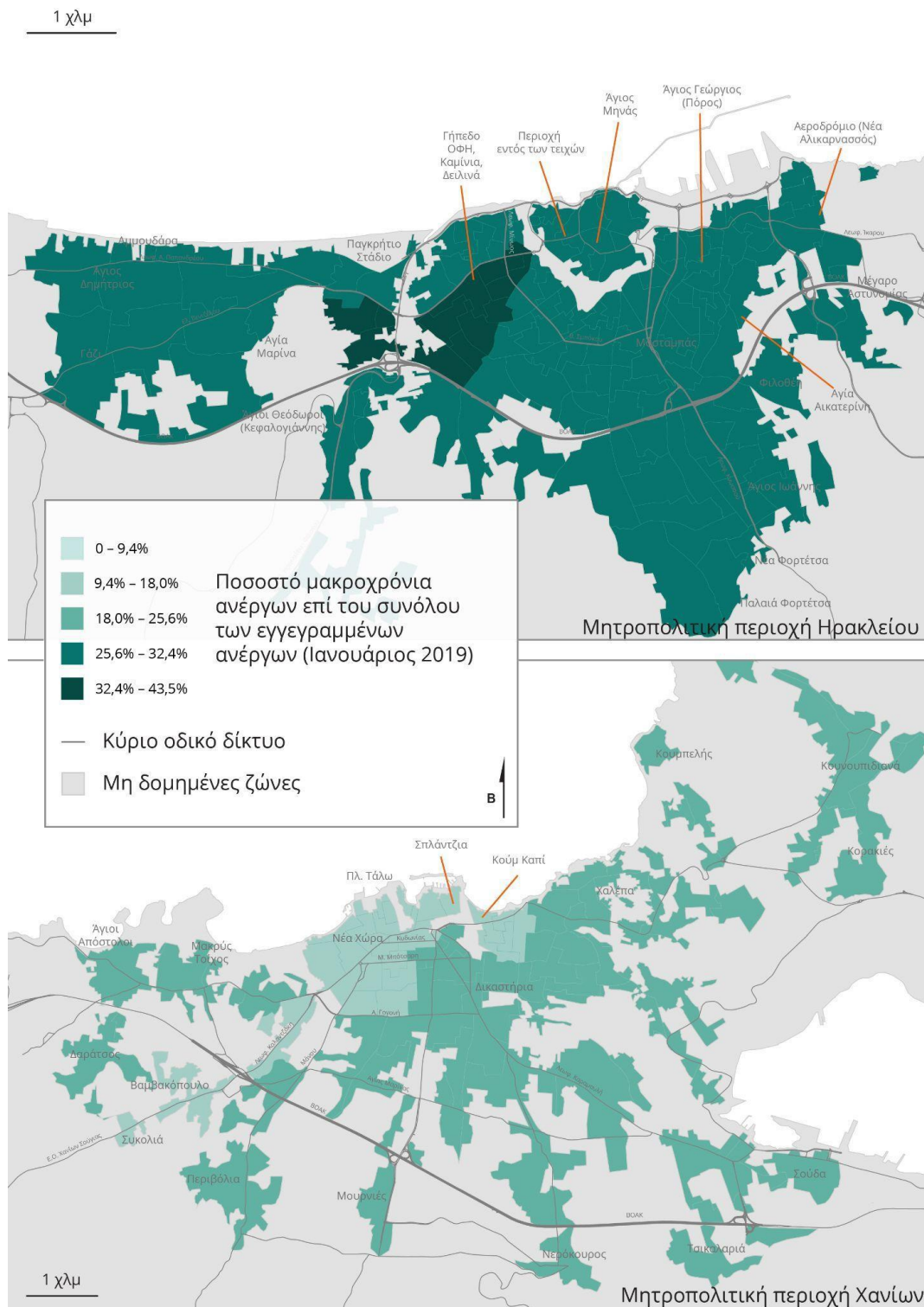
Ποσοστό απασχολουμένων σε επαγγέλματα
χωρίς ειδίκευση το 2011

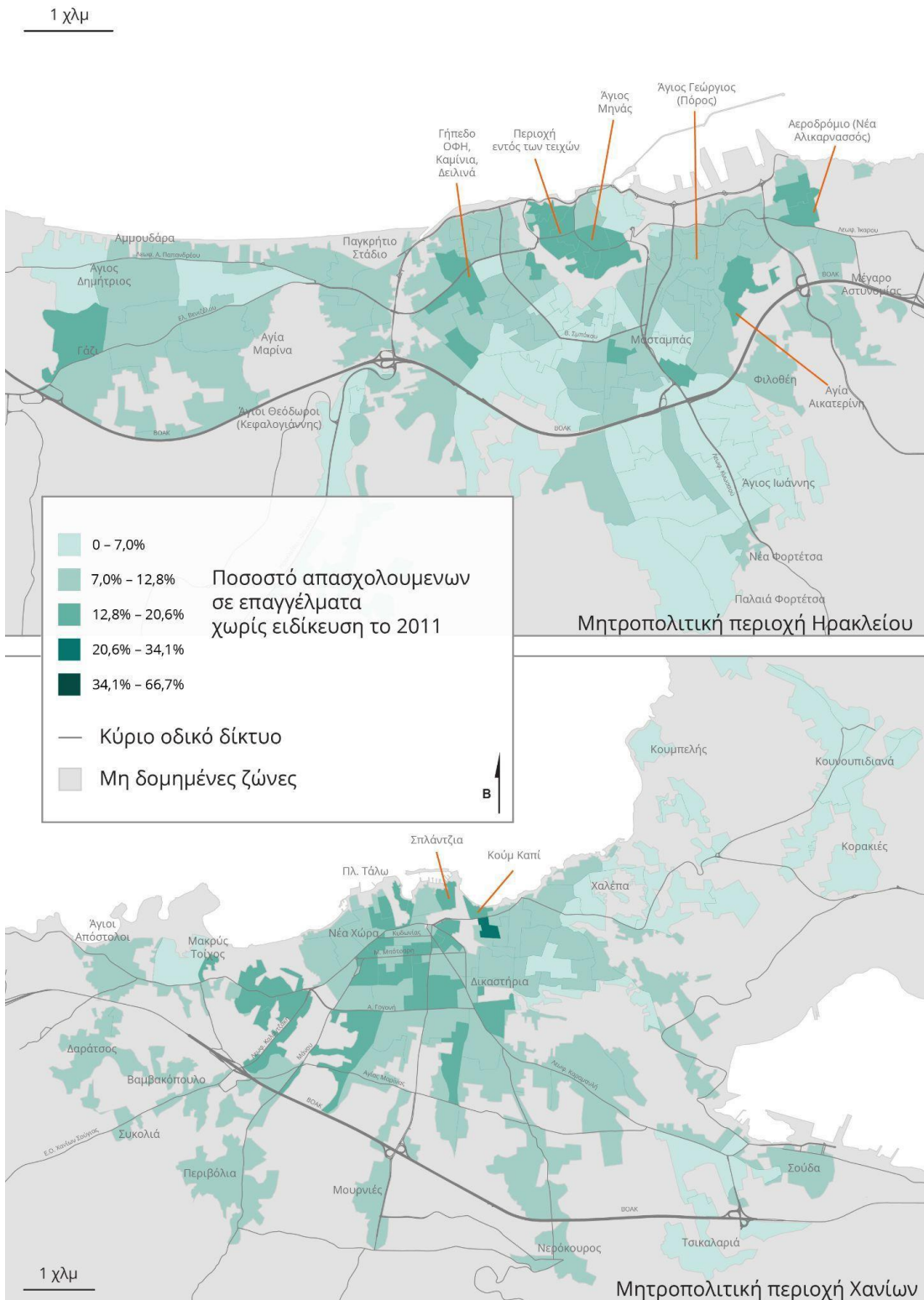
Χάρτης 4.2.4: Κατανομή μεταβολής ανέργων 05/2018-05/2020 στις Μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (στοιχεία ΟΑΕΔ)

Χάρτης 4.2.5: Κατανομή μακροχρόνια ανέργων επί του συνόλου των ανέργων στις Μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (στοιχεία ΟΑΕΔ 2019)

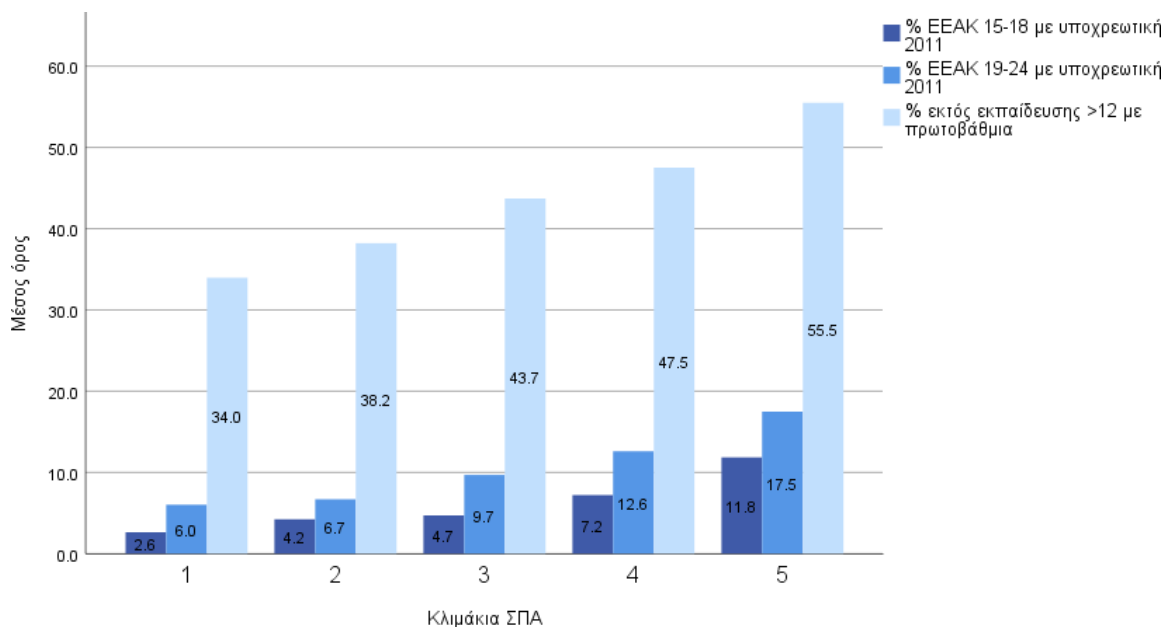

Χάρτης 4.2.6: Κατανομή ανειδίκευτων στις Μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011)

4.3 Εκπαιδευτική αποστέρηση

Γράφημα 4.3 Κατανομή μέσου όρου του ποσοστού πληθυσμού άνω των 12 εκτός εκπαίδευσης, που έχει ολοκληρώσει έως και την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (iscd 1), ηλικίας 15-18 που έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση (iscd 2) και είναι εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης και κατάρτισης, και ηλικίας 19-24 που έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση (iscd 2) και είναι εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης και κατάρτισης (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011) ανά πεμπτημόριο ΣΠΑ.

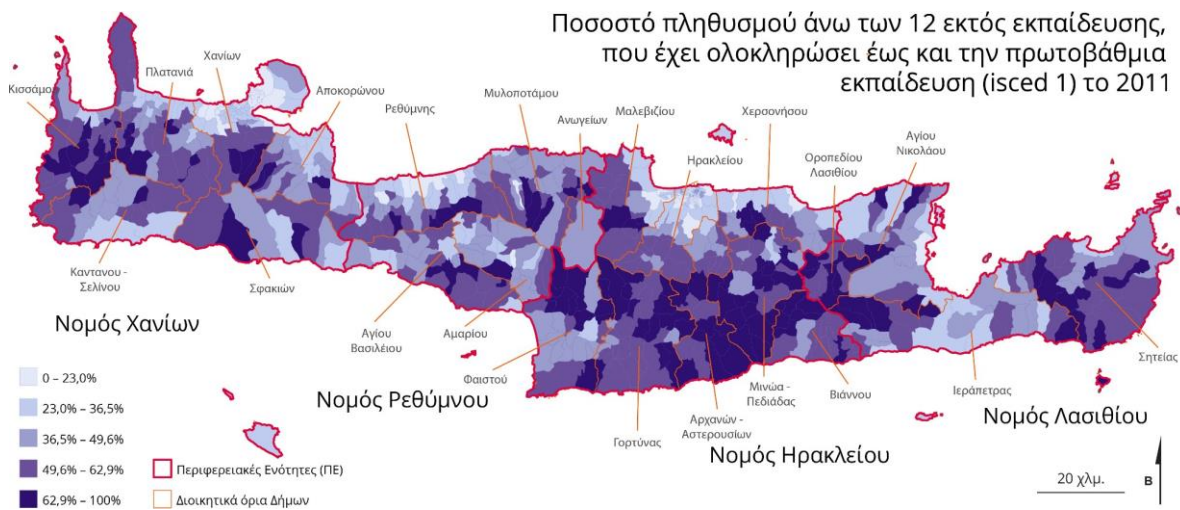

Σε αυτή τη διάσταση αποστέρησης επιδιώκεται η αποτύπωση και χαρτογράφηση του επιπέδου εκπαίδευσης του πληθυσμού αξιοποιώντας δείκτες από την απογραφή πληθυσμού της ΕΛΣΤΑΤ. Όπως φαίνεται στο Γράφημα 4.3, τα ποσοστά πληθυσμού εκτός εκπαίδευσης ηλικίας άνω των 12 ετών που έχει ολοκληρώσει μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι πολύ υψηλά κατά μέσο όρο σε όλα τα κλιμάκια ΣΠΑ. Στις πλέον αποστερημένες περιοχές (κλιμάκιο 5) το ποσοστό αυτό ξεπερνά το 50%, και βαίνει μειούμενο στα κλιμάκια με λιγότερο αποστερημένες περιοχές. Αντίστοιχη διαβάθμιση αποτυπώνεται και για τους άλλους δύο δείκτες: τα ποσοστά πληθυσμού Εκτός Εκπαίδευσης, Απασχόλησης και Κατάρτισης (ΕΕΑΚ) ηλικίας 19-24 και 15-19 που έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση (έως και το Γυμνάσιο). Εδώ η απόκλιση του πέμπτου κλιμακίου (των πλέον αποστερημένων περιοχών) είναι αρκετά σημαντικότερη, με μέσο όρο ποσοστού πληθυσμού 17,5% και 11,8% αντίστοιχα, ενώ για τις λιγότερο αποστερημένες περιοχές τα ποσοστά είναι 6% και 2,6%.

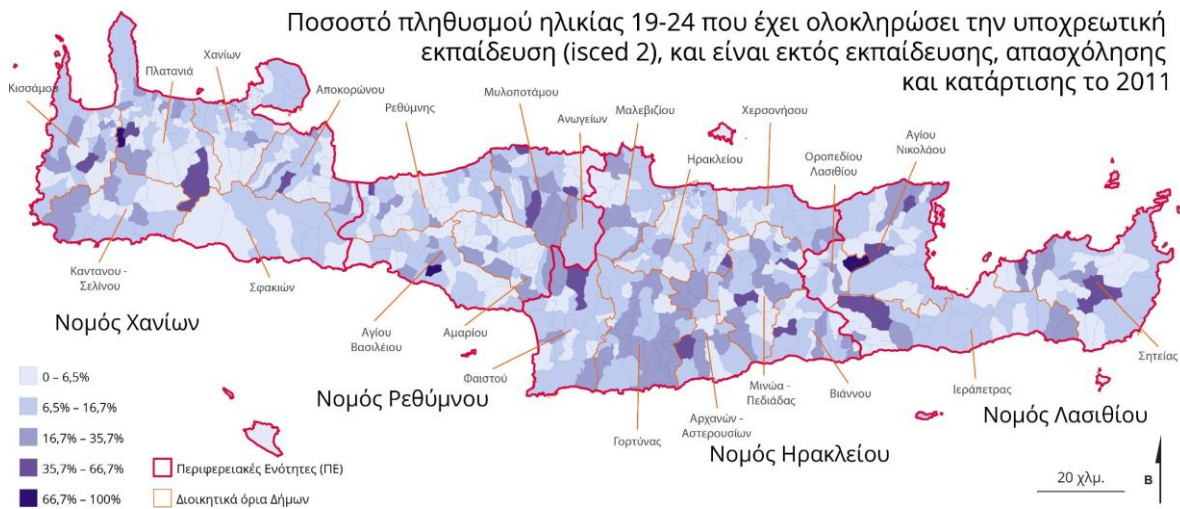
Οι χάρτες κατανομής των δεικτών σε επίπεδο Περιφέρειας (4.3.1, 4.3.2 και 4.3.3) απεικονίζουν έντονα την διαφοροποίηση βόρρα νότου, αλλά και τις διαφορές μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών. Στις μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων τα ποσοστά είναι κατά κανόνα χαμηλότερα. Στο Ηράκλειο τα ποσοστά πληθυσμού άνω των 12 ετών με πρωτοβάθμια είναι στις περισσότερες χωρικές ενότητες κάτω του 36,5% με λίγες διάσπαρτες συγκεντρώσεις μεγαλύτερων τιμών (μεταξύ 36,5% και 49,6%). Το μεγαλύτερο ποσοστό νέων ΕΕΑΚ 15-18 καταγράφεται στην περιοχή του αστυνομικού μεγάρου (χάρτης 4.3.5), κάτι που ενδεχομένως συνδέεται με την εγκατάσταση πληθυσμών Ρομά στην

περιοχή. Στα Χανιά φαίνεται να επαναλαμβάνεται στους περισσότερους δείκτες η διάκριση κέντρου-περιφέρειας, αν και σε σχέση με τους νέους ΕΕΑΚ οι συγκεντρώσεις είναι πιο διάσπαρτες και φαίνεται να επηρεάζονται εξίσου πιο αστικές και κεντρικές περιοχές.

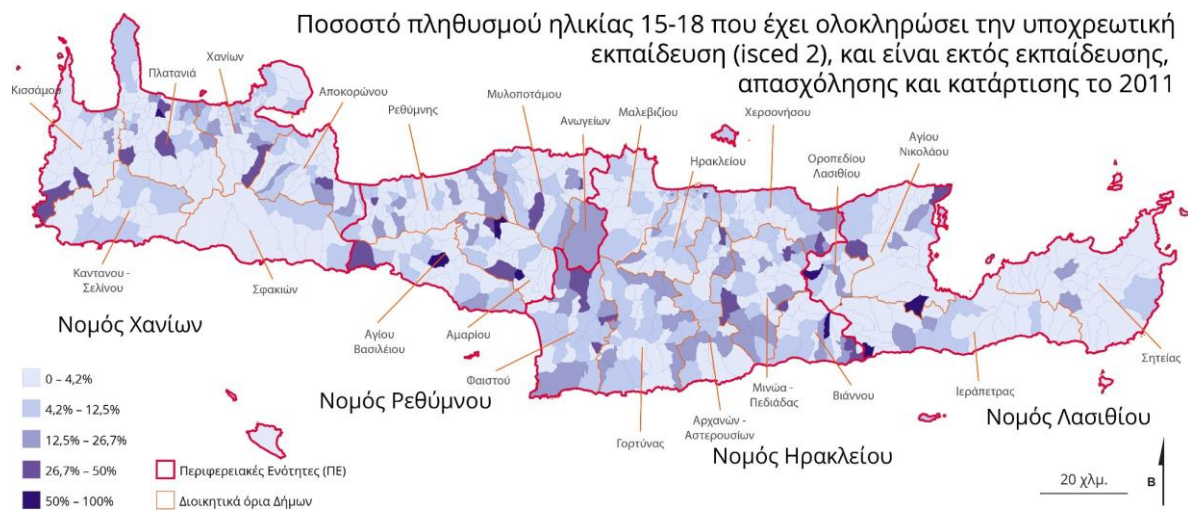
Χάρτης 4.3.1: Κατανομή πληθυσμού άνω των 12 εκτός εκπαίδευσης με πρωτοβάθμια (ΕΛΣΤΑΤ 2011)

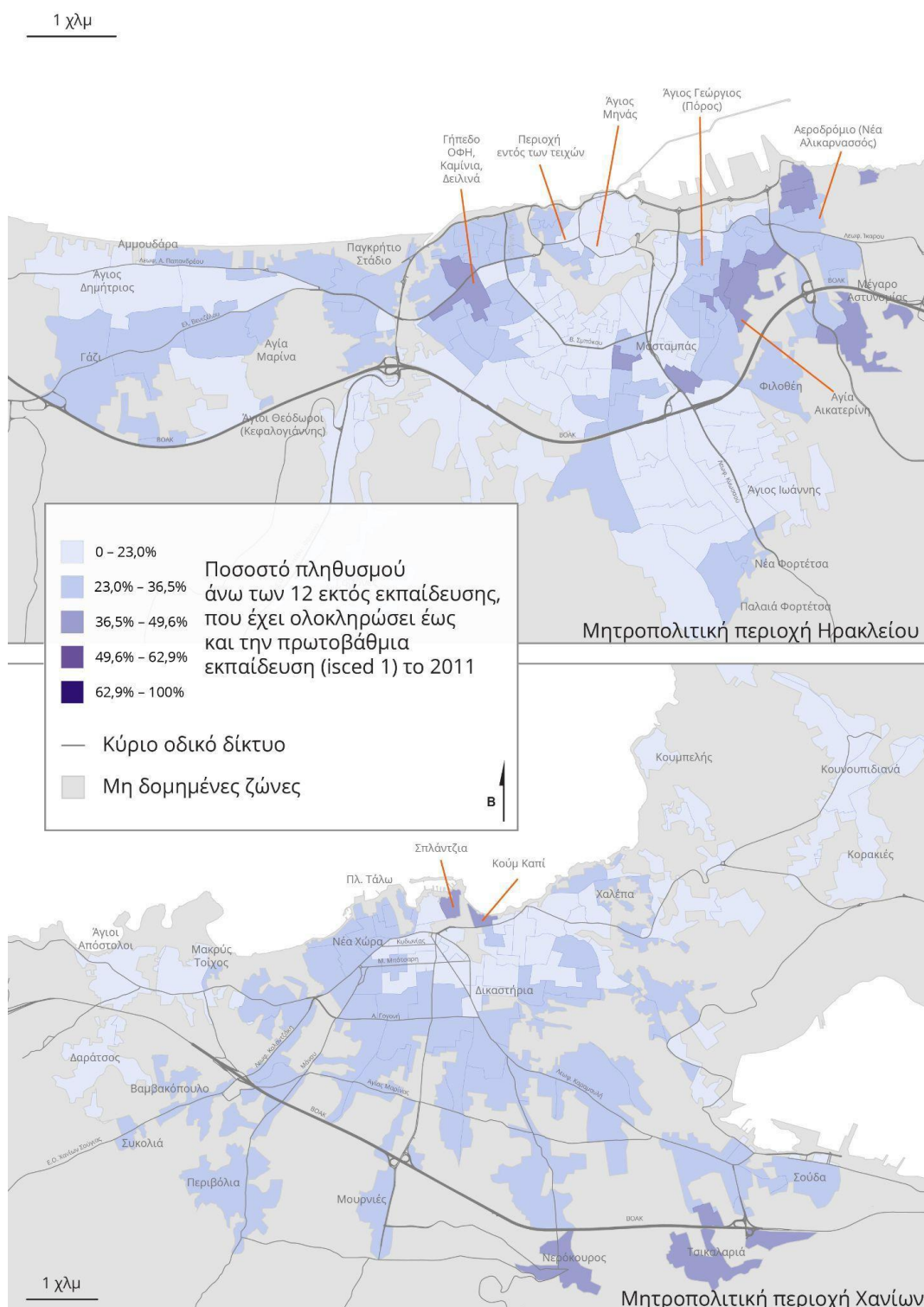
Χάρτης 4.3.2: Κατανομή νέων ΕΕΑΚ ηλικίας 19-24 με υποχρεωτική (ΕΛΣΤΑΤ 2011)

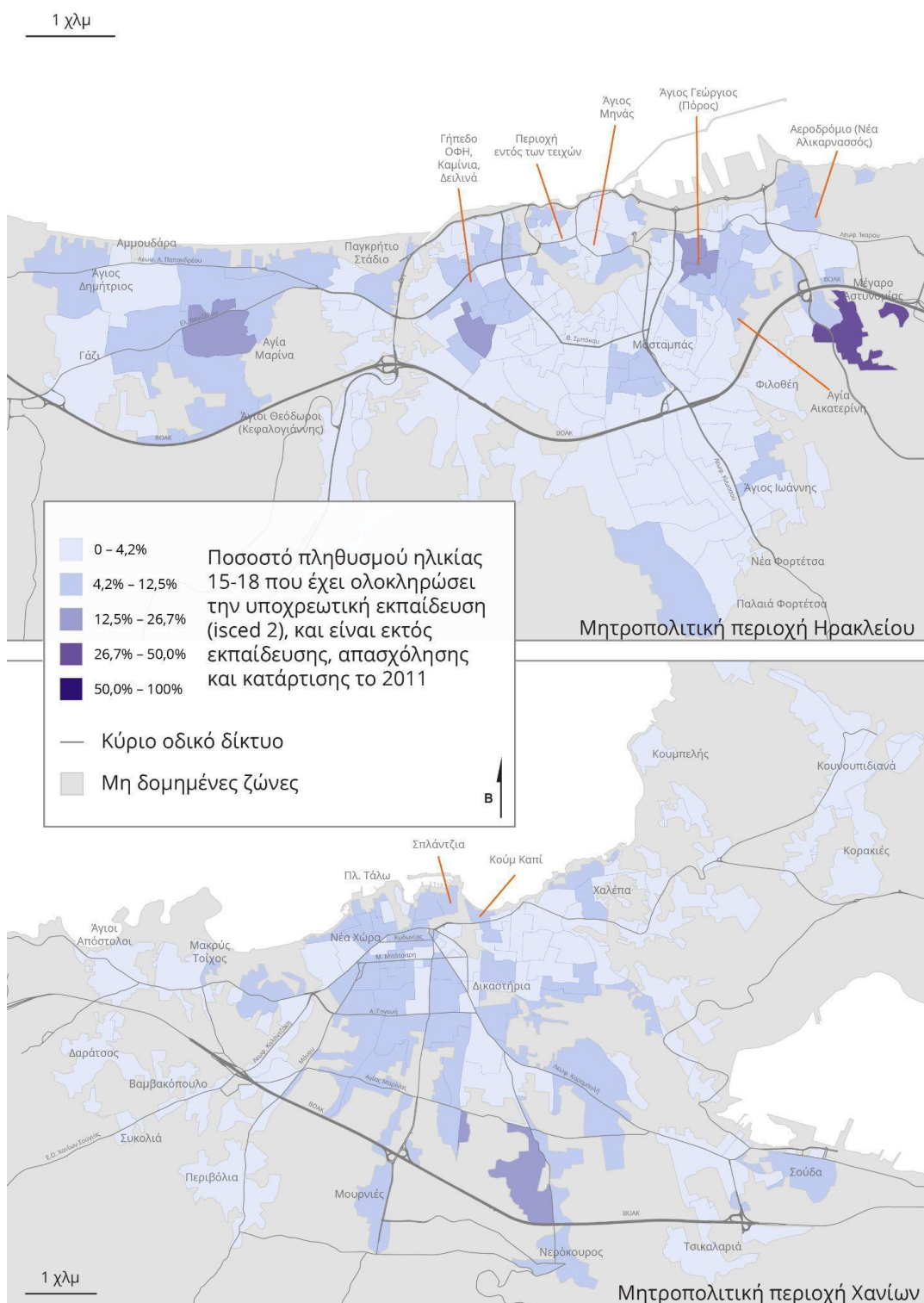
Χάρτης 4.3.3: Κατανομή νέων ΕΕΑΚ ηλικίας 15-18 με υποχρεωτική (ΕΛΣΤΑΤ 2011)

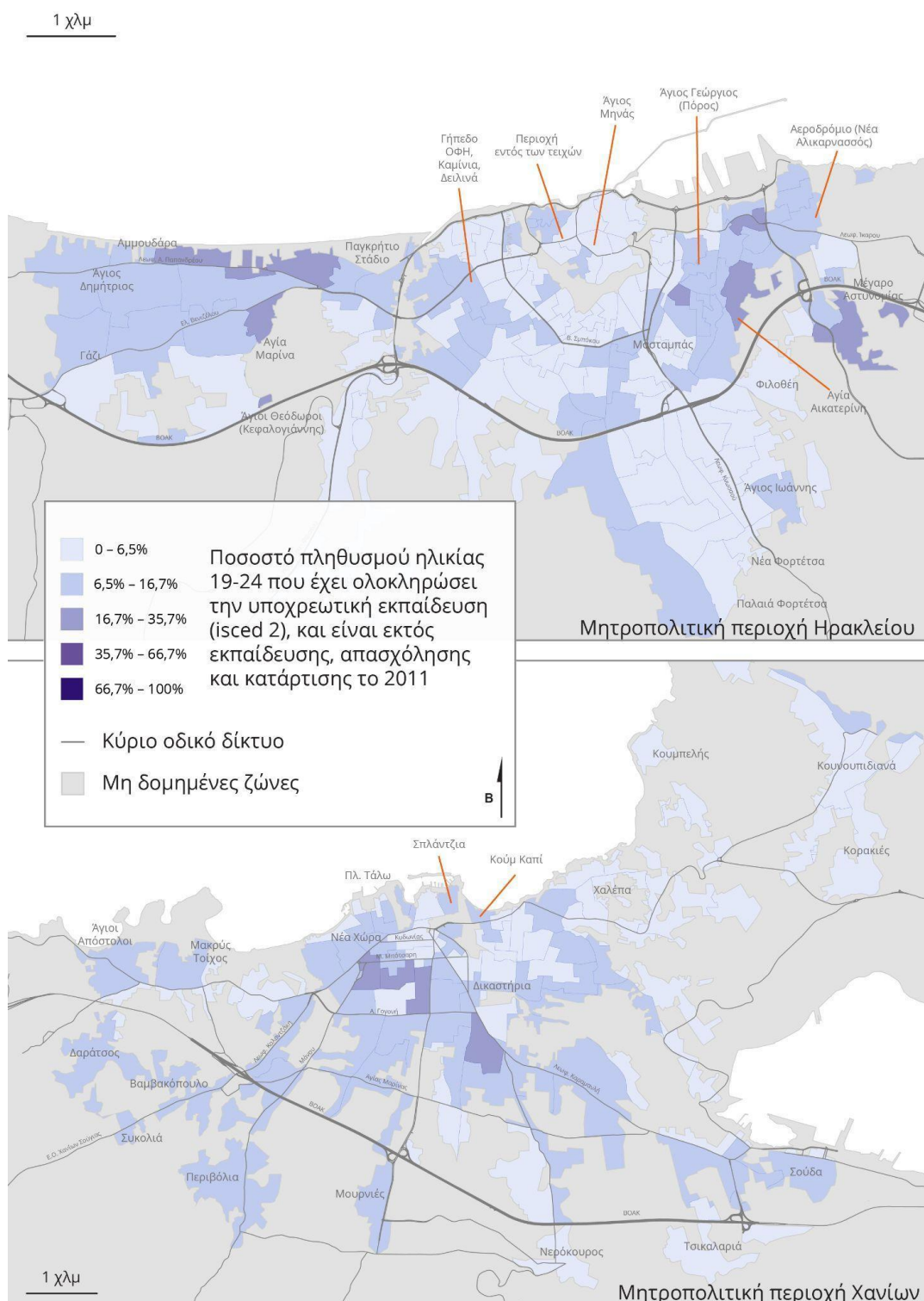
Χάρτης 4.3.4: Κατανομή πληθυσμού άνω των 12 ετών εκτός εκπαίδευσης με πρωτοβάθμια εκπαίδευση στις Μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011)

Χάρτης 4.3.5: Κατανομή πληθυσμού ηλικίας 15-18 ΕΕΑΚ με υποχρεωτική εκπαίδευση στις Μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011)

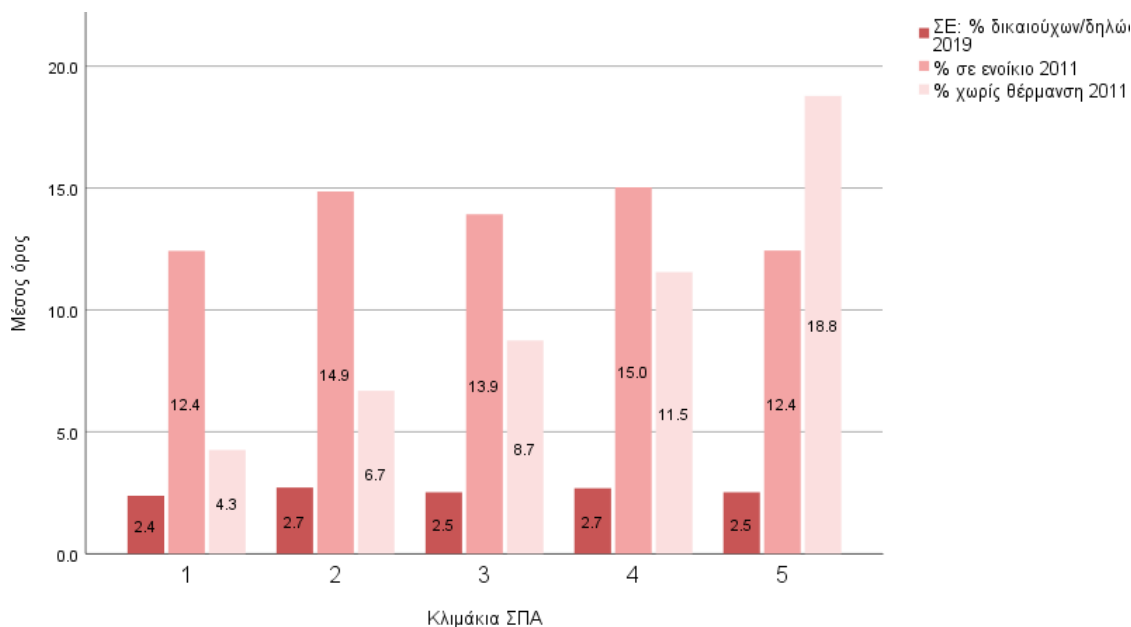

Χάρτης 4.3.6: Κατανομή πληθυσμού ηλικίας 19-24 ΕΕΑΚ με υποχρεωτική εκπαίδευση στις Μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011)

4.4 Στεγαστική αποστέρηση

Γράφημα 4.4 Κατανομή του μέσου όρου ποσοστού δικαιούχων στεγαστικού επιδόματος προς αριθμού φορολογικών δηλώσεων (στοιχεία ΗΔΙΚΑ 2019), νοικοκυριών χωρίς θέρμανση (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011) ανά πεμπτημόριο ΣΠΑ.

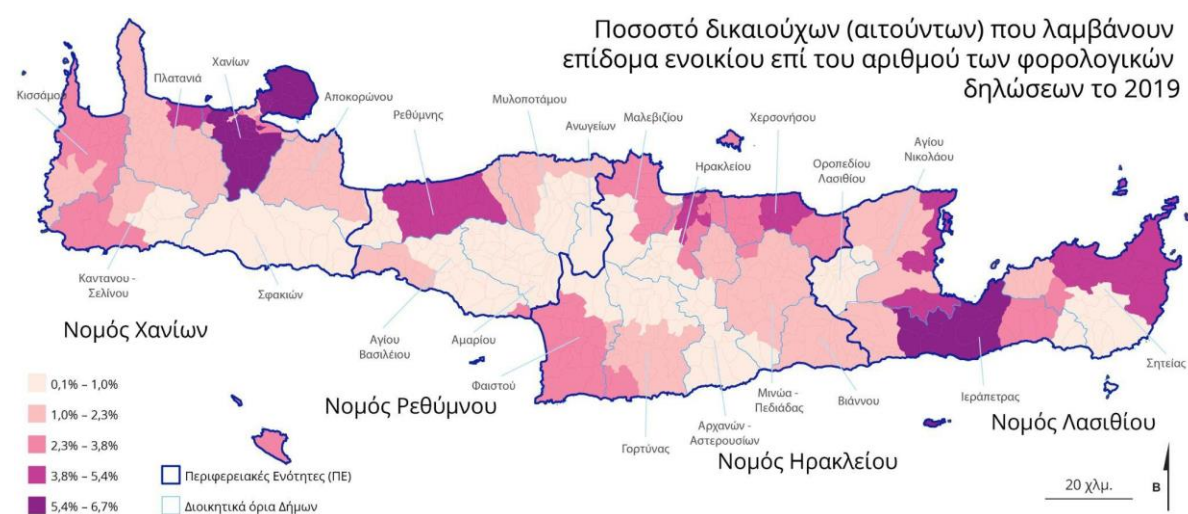
Για την προσέγγιση της στεγαστικής αποστέρησης αξιοποιούνται δύο βασικοί δείκτες (τα ποσοστά δικαιούχων στεγαστικού επιδόματος προς φορολογικές δηλώσεις για το 2019 και τα ποσοστά νοικοκυριών σε κατοικίες χωρίς θέρμανση το 2011) και ένα συμπληρωματικός (τα ποσοστά πληθυσμού σε ενοίκιο το 2011).

Η έλλειψη θέρμανσης ακολουθεί την αναμενόμενη κλιμάκωση μεταξύ των πέντε κλιμακίων ΣΠΑ, με μεγάλη απόκλιση μεταξύ των ακραίων κλιμακίων. Οι πλέον αποστερημένες περιοχές έχουν κατά μέσο όρο ποσοστό νοικοκυριών χωρίς θέρμανση 18,8%, ενώ οι λιγότερο αποστερημένες 4,3%. Οι δείκτες που σχετίζονται με τον ενοίκιο δεν ακολουθούν την ίδια κατανομή μεταξύ των κλιμακίων ΣΠΑ. Αντίθετα παρουσιάζουν σχεδόν ομοιόμορφη κατανομή με ελαφρά μεγαλύτερες τιμές στα μεσαία κλιμάκια. Οι υψηλότερες τιμές στο ποσοστό νοικοκυριών σε ενοίκιο είναι 14% με 15% στο 2ο, 3ο και 4ο κλιμάκιο, και οι χαμηλότερες 12,4% στα δύο ακραία κλιμάκια. Ενώ το επίδομα ενοικίου κυμαίνεται μεταξύ 2,4% στις λιγότερο αποστερημένες περιοχές, και 2,7% (υψηλότερη τιμή) στο 2ο και 4ο κλιμάκιο. Οι πλέον αποστερημένες περιοχές έχουν ποσοστό δικαιούχων επιδόματος ενοικίου προς φορολογικές δηλώσεις 2,5%. Η ομοιόμορφη κατανομή του επιδόματος ενοικίου σε όλα τα κλιμάκια είναι κάτι που αξίζει να διερευνηθεί περαιτέρω καθώς θα ανέμενε κανείς να παρουσιάζει ανάλογη διακύμανση με αυτή του ΕΕΕ, με δεδομένο ότι πρόκειται για επιδόματα με αρκετά χαμηλό εισοδηματικό κατώφλι (7.000ευρώ/έτος ατομικό εισόδημα έως 21.000ευρώ/έτος οικογενειακό για το επίδομα ενοικίου). Από την άλλη, οι δυσκολίες στην αποτύπωση του εισοδήματος και τα συνολικά χαμηλά ποσοστά δηλωμένου εισοδήματος στην Περιφέρεια Κρήτης ίσως καλύπτουν τις στεγαστικές ανισότητες.

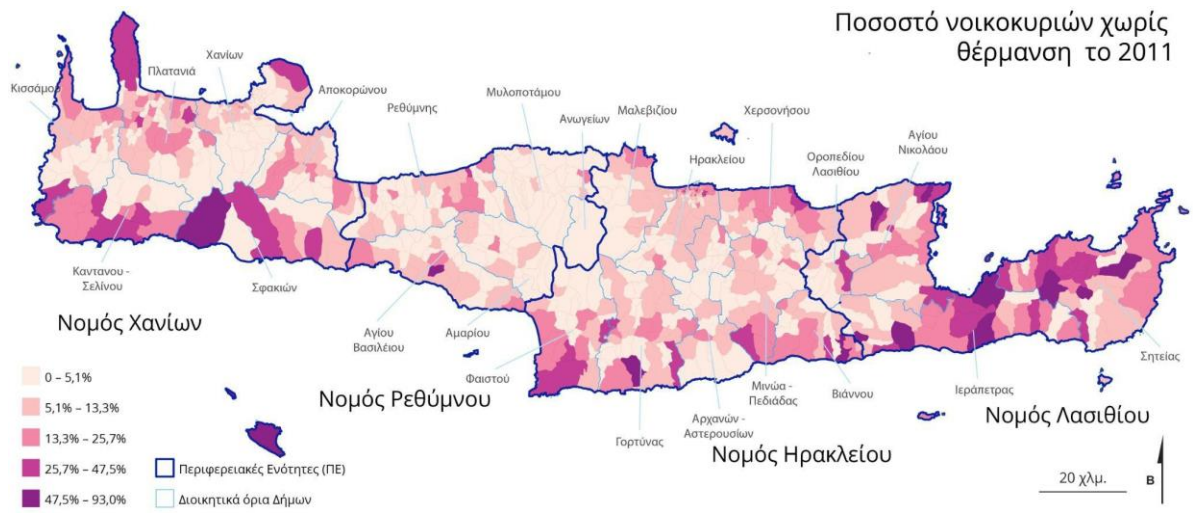
Οι διαφοροποιήσεις είναι πιο σημαντικές αν δούμε την χωρική κατανομή των δεικτών σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης (χάρτες 4.4.1 και 4.4.2) και εστιάζοντας στις μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (χάρτες 4.4.3, 4.4.4 και 4.4.5). Όπως είναι αναμενόμενο το ποσοστό των δικαιούχων επιδόματος ενοικίου (χάρτης 4.4.1) παρουσιάζει μεγαλύτερες τιμές (3,8% με 6,7%) στις αστικές περιοχές ή σε περιοχές με αστικές πυκνώσεις, παρόλο που φαίνεται να καταγράφονται σχετικά σημαντικά ποσοστά (μεταξύ 2,3 και 3,8%) και σε κάποιες αγροτικές περιοχές. Αντίθετα η χωρική κατανομή των κατοικιών χωρίς θέρμανση (χάρτης 4.4.2) παρουσιάζει μεγαλύτερες συγκεντρώσεις σε αγροτικές περιοχές νότια και ανατολικά της Κρήτης.

Στις μητροπολιτικές περιοχές, όπως είναι αναμενόμενο συγκεντρώνονται περιοχές με αρκετά υψηλά ποσοστά ενοικίου ιδιαίτερα προς τα αστικά κέντρα (χάρτης 4.4.4), παρόλα αυτά η χωρική κατανομή του ποσοστού των δικαιούχων στεγαστικού επιδόματος προς τις φορολογικές δηλώσεις (χάρτης 4.4.3) δεν ακολουθεί την ίδια χωρική κατανομή, και μάλιστα παρουσιάζει σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο πόλεων. Στο Ηράκλειο οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις καταγράφονται στις κεντρικές εκτός των τειχών περιοχές (σε σχετική αντιστοιχία αλλά όχι και ταύτιση με τις περιοχές υψηλών ποσοστών ενοικίου), ενώ στα Χανιά η εικόνα είναι αντίστροφη με την μεγαλύτερη συγκέντρωση περιοχών με υψηλά ποσοστά ληπτών επιδόματος ενοικίου να απλώνεται στην περιφέρεια με ποσοστά μεταξύ 5,4% και 6,7%). Η παρατήρηση αυτή από τη μια επιβεβαιώνει την εικόνα για την χωρική διάκριση μεταξύ κέντρου και περιφέρειας στην μητροπολιτική περιοχή των Χανίων που έχει προκύψει και από άλλους δείκτες, ενδεχομένως συνδέεται και με τις αυξημένες τιμές ενοικίου στο κέντρο της πόλης λόγω της έντονης τουριστικοποίησης που αποκλείει χαμηλότερα εισοδήματα. Τέλος, σε ότι αφορά τη συγκέντρωση κατοικιών χωρίς θέρμανση (χάρτης 4.4.5), είναι σε μεγάλο ποσοστό κάτω του 13,3%, ενώ οι υψηλές συγκεντρώσεις φαίνεται να ακολουθούν την κατανομή που παρουσιάζουν και άλλοι δείκτες με μεγαλύτερες συγκεντρώσεις σε υποβαθμισμένες περιοχές.

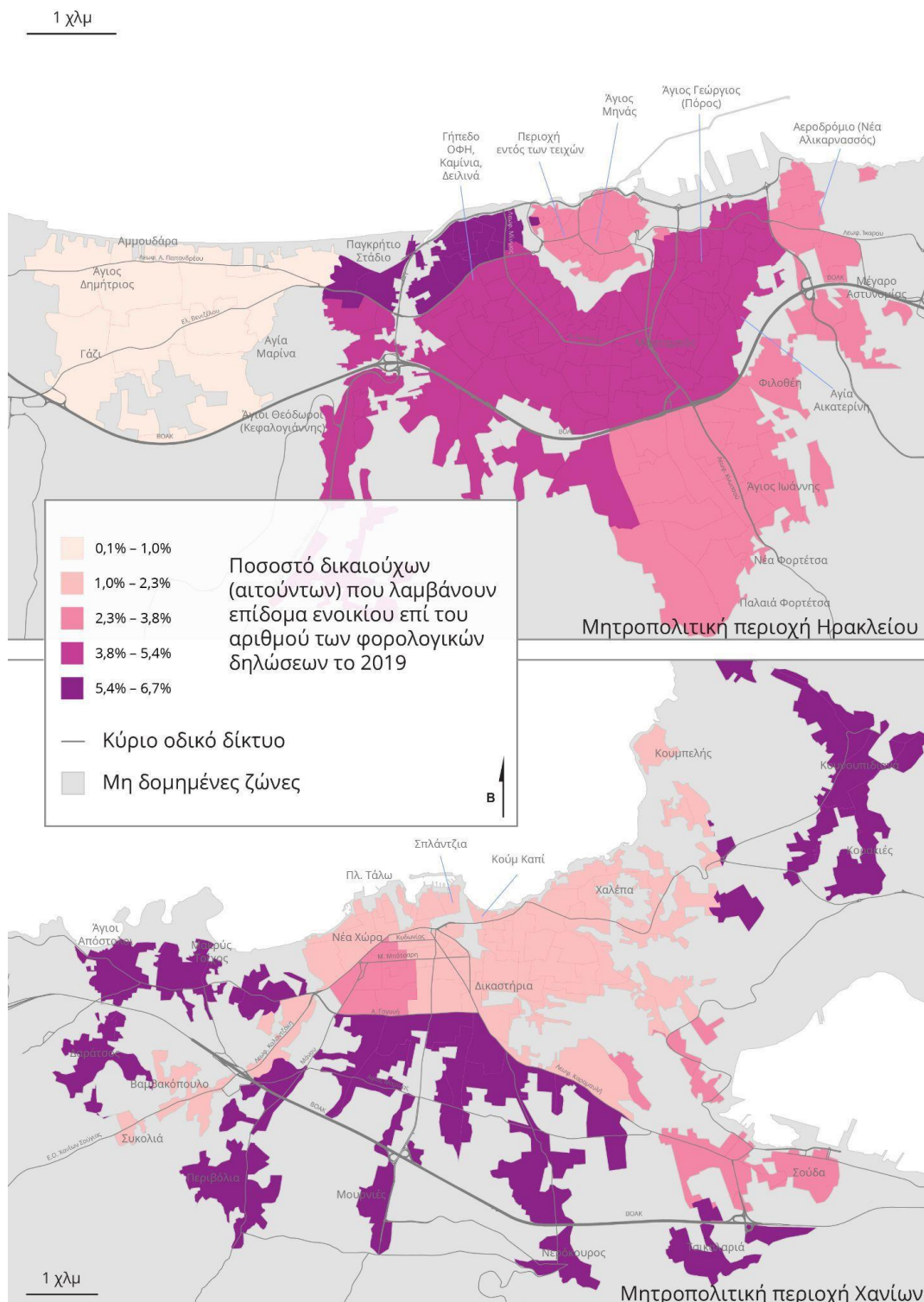
Χάρτης 4.4.1: Κατανομή δικαιούχων επιδόματος στέγασης προς φορολογικές δηλώσεις σε ΤΚ (ΗΔΙΚΑ 2019)

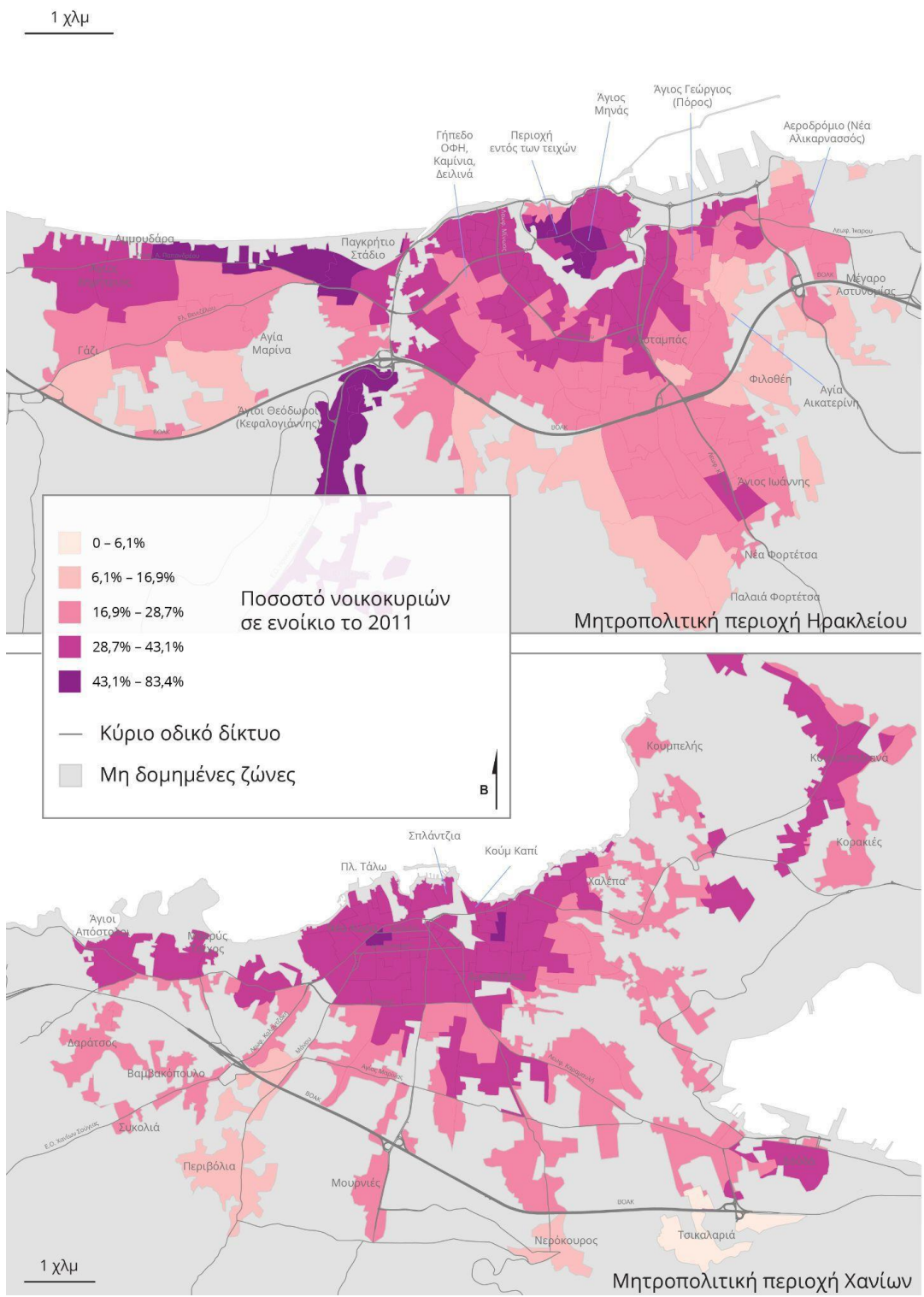
Χάρτης 4.4.2:

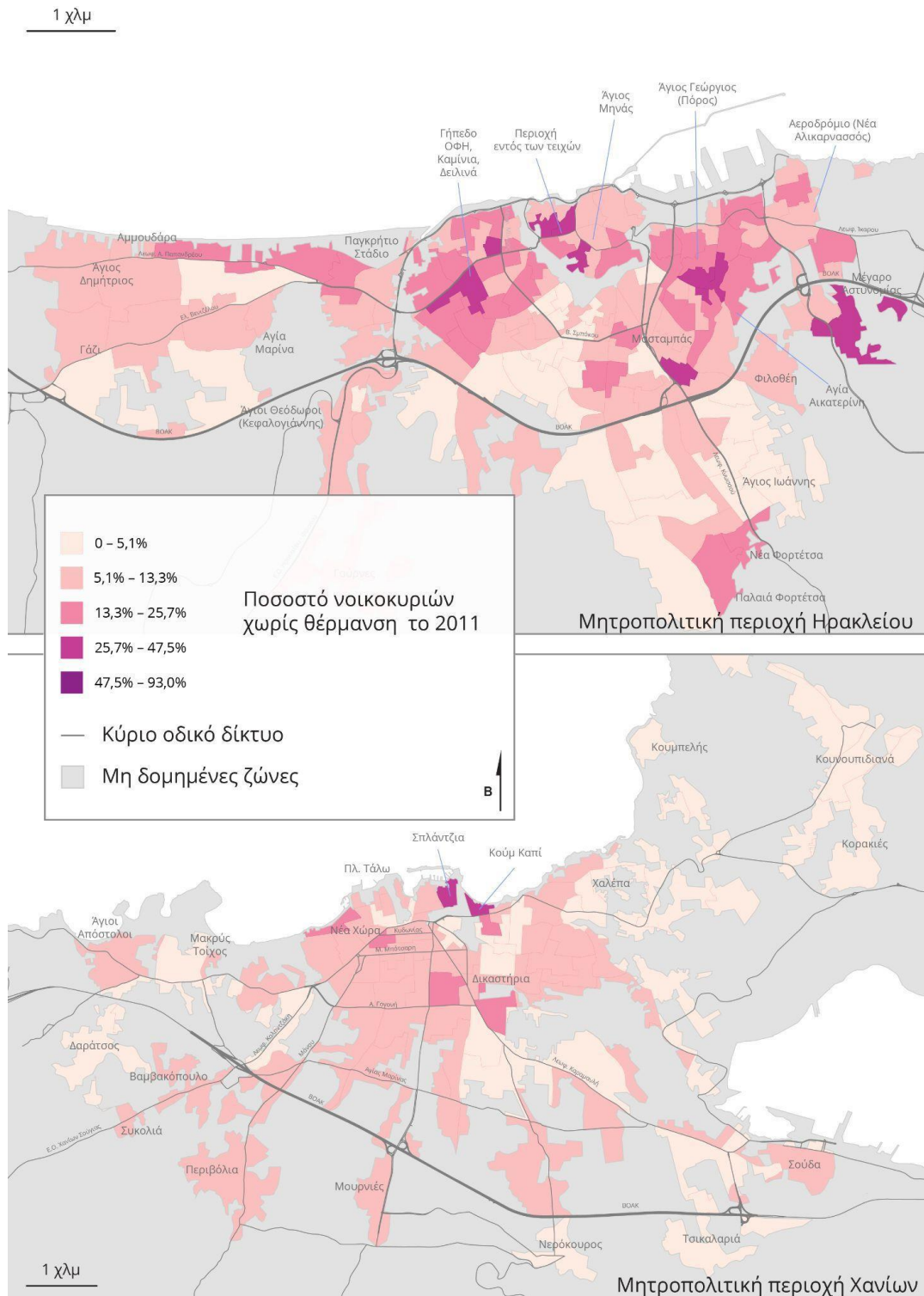
Χάρτης 4.4.3: Κατανομή δικαιούχων στεγαστικού επιδόματος προς φορολογικές δηλώσεις στις Μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (στοιχεία ΗΔΙΚΑ 2019)

Χάρτης 4.4.4: Κατανομή νοικοκυριών σε ενοίκιο στις Μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011)

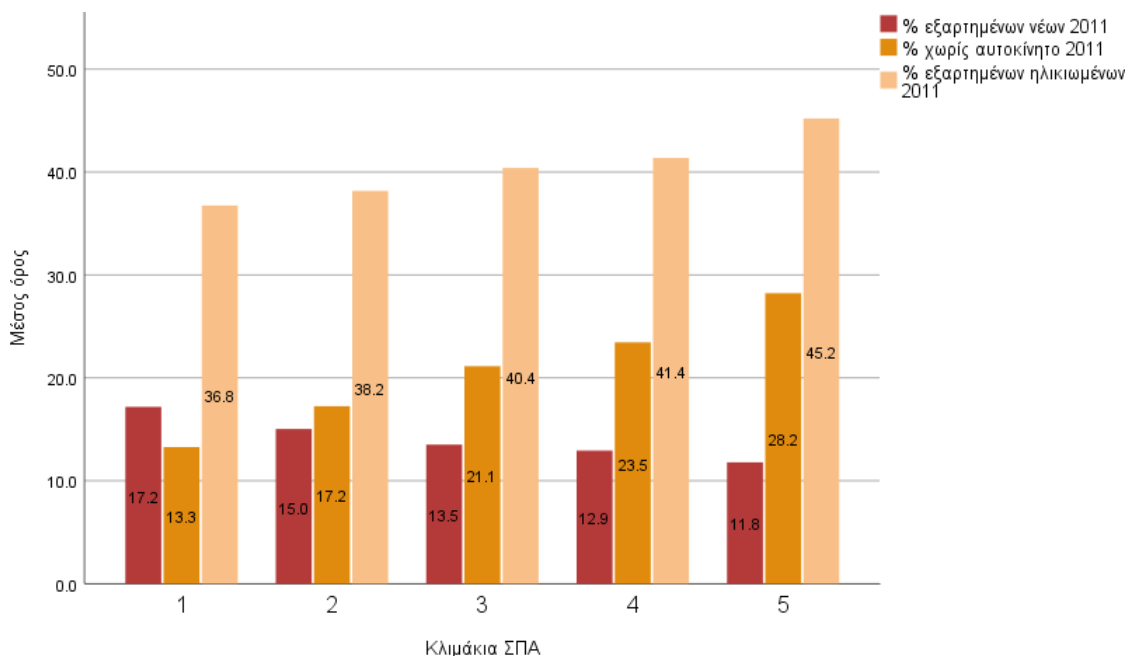

Χάρτης 4.4.5: Κατανομή νοικοκυριών χωρίς θέρμανση στις Μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011)

4.5 Αυξημένη ανάγκη φροντίδας

Γράφημα 4.5 Κατανομή μέσου όρου ποσοστού εξαρτημένων νέων (ηλικίας κάτω των 14 ετών), εξαρτημένων ηλικιωμένων (ηλικίας άνω των 65 ετών), και χωρίς αυτοκίνητο (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011) ανά πεμπτημόριο ΣΠΑ.

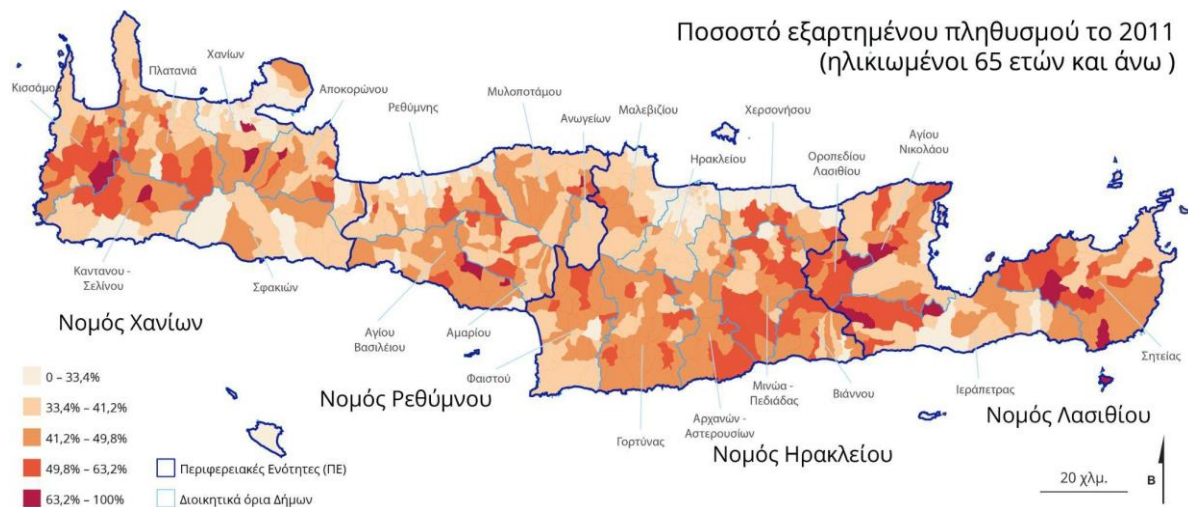

Η κατανομή των δεικτών που αποτυπώνουν μεγαλύτερες ανάγκες φροντίδας μεταξύ των κλιμακίων ΣΠΑ ακολουθούν σχετικά διαφοροποιημένες κλιμακώσεις ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες κάθε δείκτη. Όπως είναι ίσως αναμενόμενο, την μεγαλύτερη διακύμανση μεταξύ των ακραίων κλιμακίων παρουσιάζει το ποσοστό του πληθυσμού χωρίς αυτοκίνητο. Στις πλέον αποστερημένες περιοχές το ποσοστό αυτό είναι κατά μέσο όρο 28,2% ενώ στις λιγότερο αποστερημένες είναι κατά μέσο όρο 13,3%. Το ποσοστό εξαρτημένων ηλικιωμένων (ηλικίας άνω των 65 ετών) παρουσιάζει μια πιο ήπια γραμμή τάσης, παρόλα αυτά είναι σαφώς υψηλότερο κατά μέσο όρο στις πλέον αποστερημένες περιοχές (45,2%) σε σχέση με τις λιγότερο αποστερημένες περιοχές (36,8%). Τέλος, τα ποσοστά των εξαρτημένων νέων (ηλικίας κάτω των 14 ετών) παρουσιάζει αντίστροφη κλιμάκωση, με μεγαλύτερα ποσοστά κατά μέσο όρο στις λιγότερο αποστερημένες περιοχές (17,2%) και χαμηλότερα στις πλέον αποστερημένες (11,8%). Η αναστροφή αυτή εκφράζει τις δημογραφικές τάσεις συρρίκνωσης που είναι αναμενόμενο να παρατηρούνται στις πιο αποστερημένες περιοχές, που συχνά είναι και αγροτικές περιοχές.

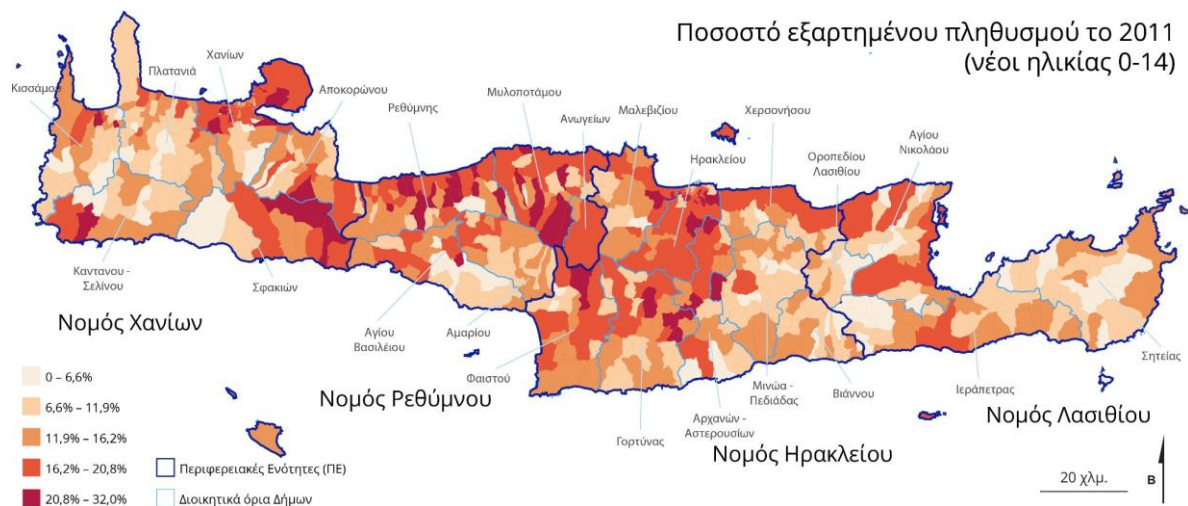
Η χωρική κατανομή του εξαρτημένου πληθυσμού ηλικιωμένων και νέων σε επίπεδο περιφέρειας, φαίνεται στους χάρτες 4.5.1 και 4.5.2. Είναι καθαρή η μεγάλη συγκέντρωση περιοχών με υψηλά ποσοστά ηλικιωμένων σε ορεινές και αγροτικές περιοχές, και η μεγάλη συγκέντρωση περιοχών με υψηλά ποσοστά νέων στη βόρεια ακτή της Κρήτης αλλά και σε παραγωγικές περιοχές.

Στις μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων ενδιαφέρον παρουσιάζει η συγκέντρωση περιοχών με μεγάλα ποσοστά νέου πληθυσμού στην περιφέρεια (χάρτης 4.5.5) και η αντίστροφη κατανομή του ποσοστού πληθυσμού χωρίς αυτοκίνητο (4.5.6).

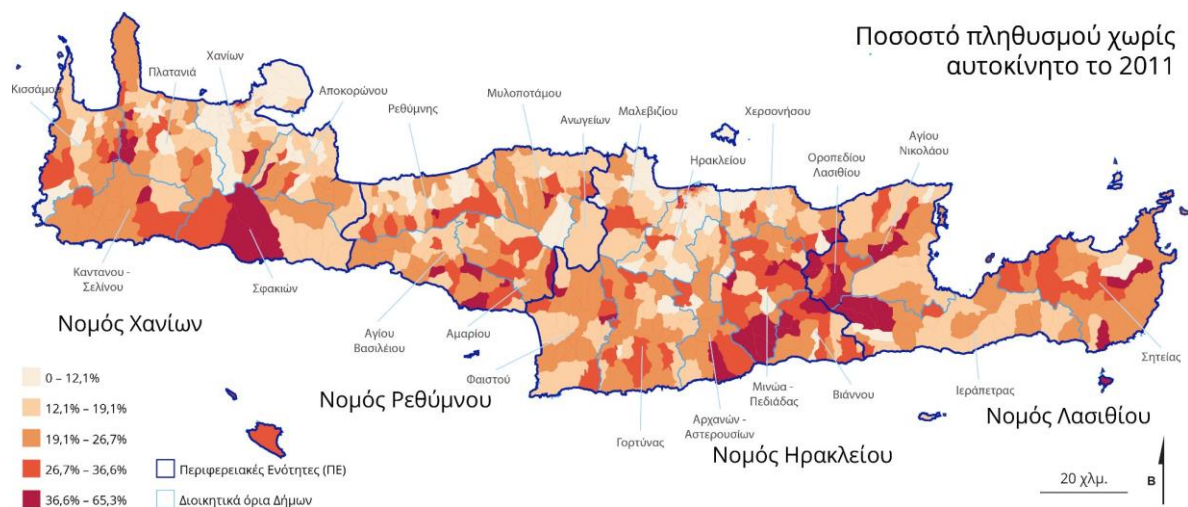
Χάρτης 4.5.1: Κατανομή εξαρτημένου ηλικιωμένου πληθυσμού στην ΠΕ Κρήτης (ΕΛΣΤΑΤ 2011)

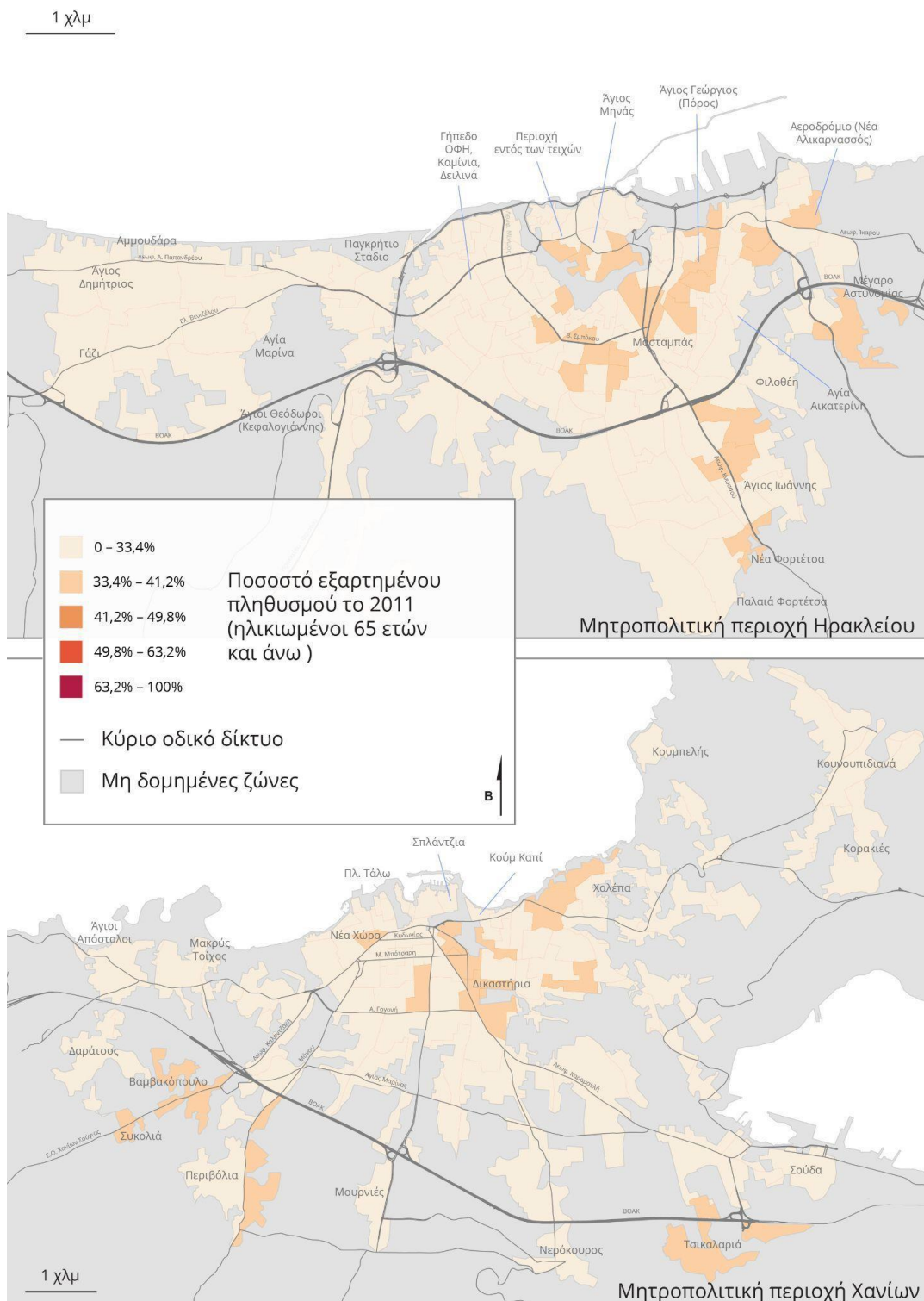
Χάρτης 4.5.2: Κατανομή εξαρτημένου νέου πληθυσμού στην ΠΕ Κρήτης (ΕΛΣΤΑΤ 2011)

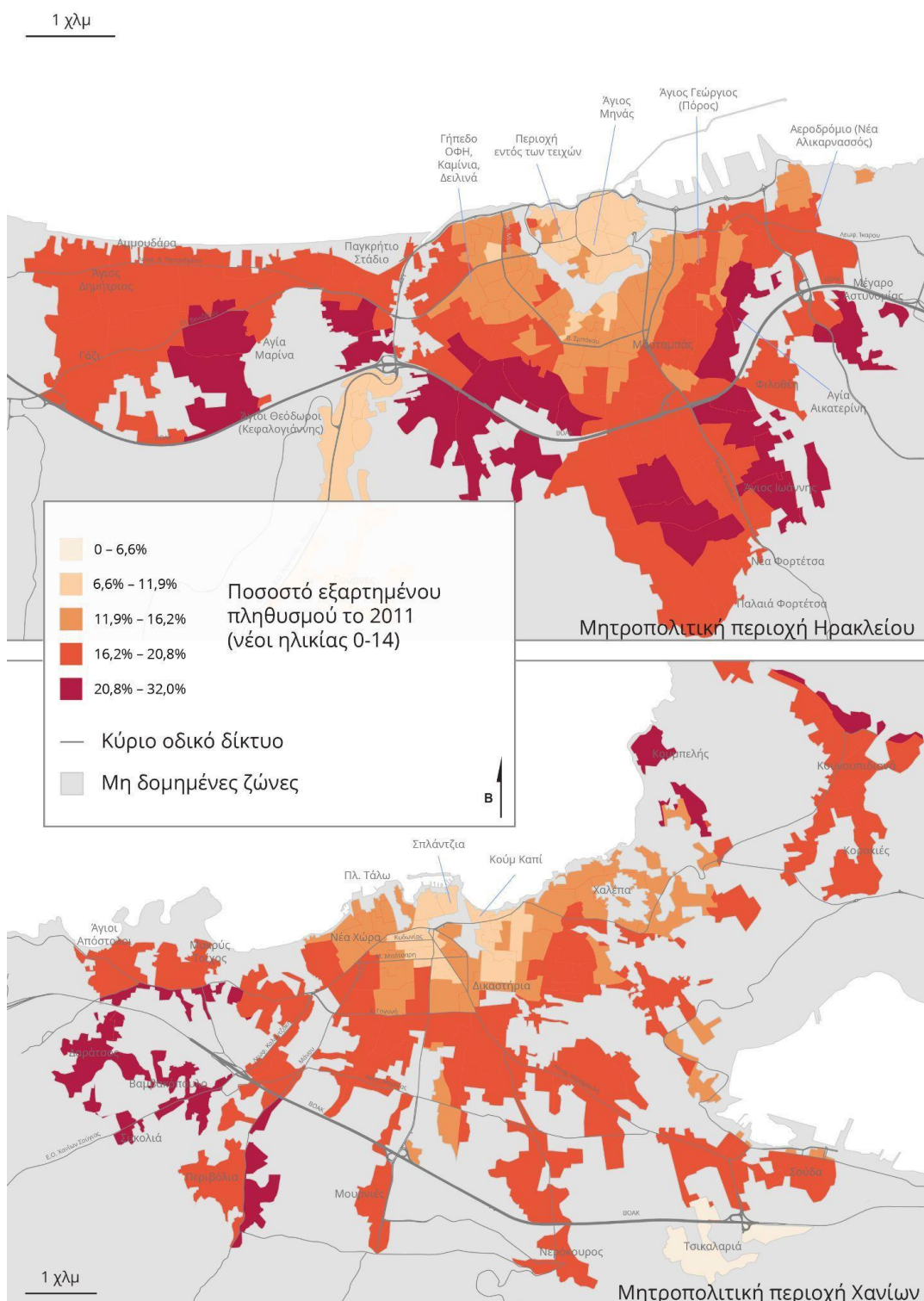
Χάρτης 4.5.3: Κατανομή πληθυσμού χωρίς αυτοκίνητο στην ΠΕ Κρήτης (ΕΛΣΤΑΤ 2011)

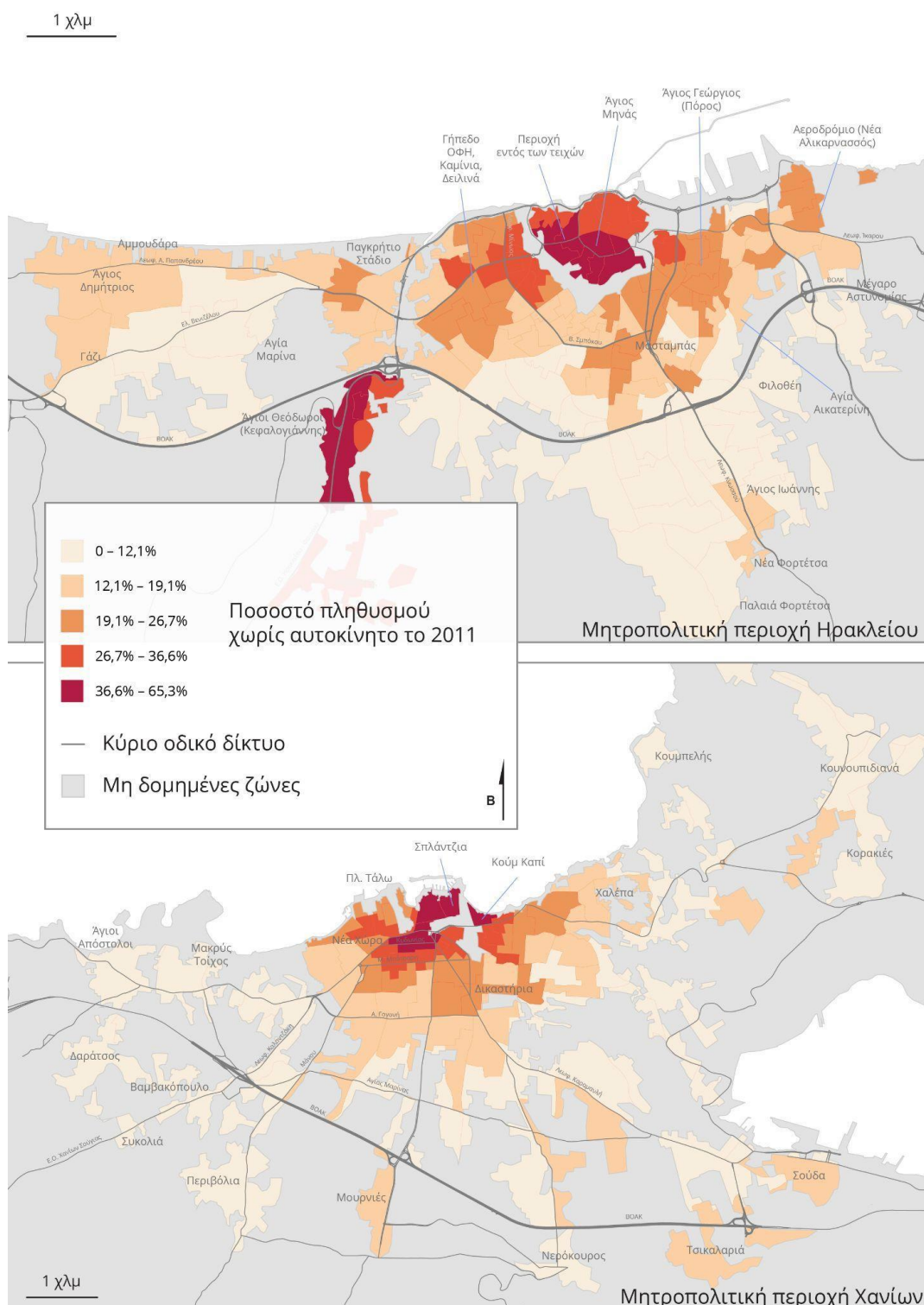
Χάρτης 4.5.4: Κατανομή εξαρτημένου ηλικιωμένου πληθυσμού στις Μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011)

Χάρτης 4.5.5: Κατανομή εξαρτημένου νέου πληθυσμού στις Μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011)

Χάρτης 4.5.6: Κατανομή πληθυσμού χωρίς αυτοκίνητο στις Μητροπολιτικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011)

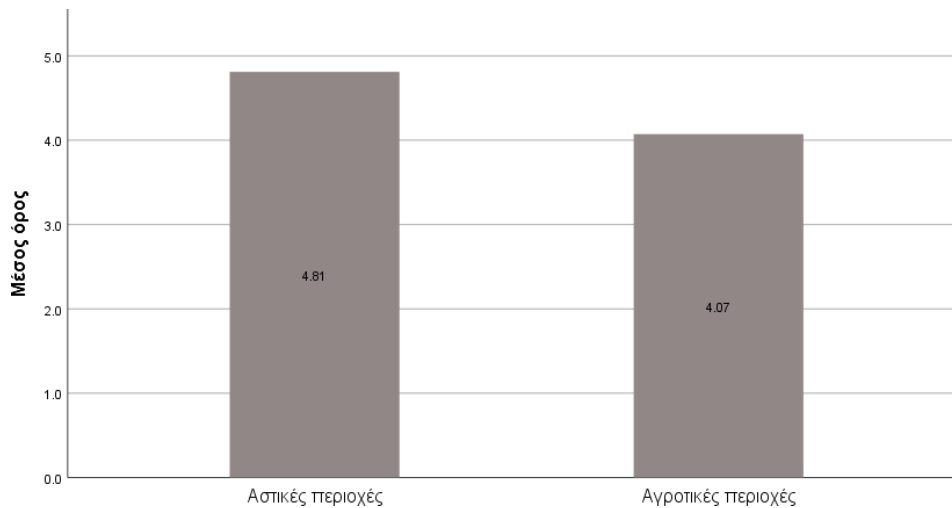

5. Διαστάσεις της Αποστέρησης σε αστικές και αγροτικές περιοχές

Στην ενότητα αυτή κρίθηκε σκόπιμη η ανάλυση των μεταβλητών μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών καθώς μοιάζει ο άξονας αυτός να αποτυπώνει σημαντικές διαφορές στην χωρική συγκέντρωση και τα χαρακτηριστικά της αποστέρησης. Στις αστικές περιοχές εντάχθηκαν οι δύο Δημοτικές ενότητες Ηρακλείου και Χανίων, ενώ όλες οι υπόλοιπες περιοχές κατατάσσονται στις αγροτικές περιοχές.

5.1 Αποστέρηση εισοδήματος

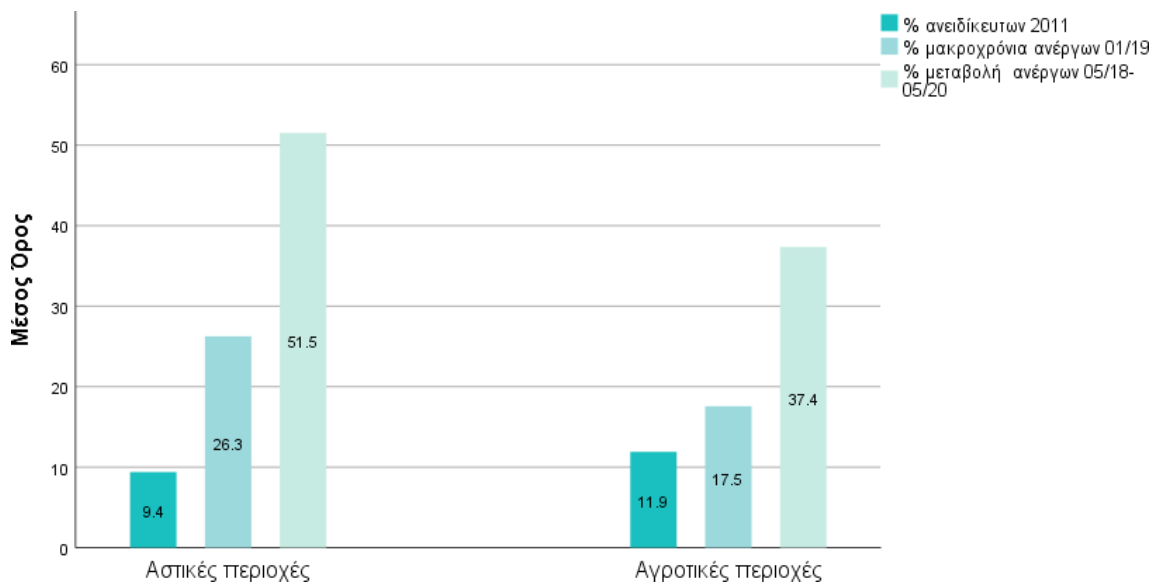
Γράφημα 5.1. Κατανομή του ποσοστού δικαιούχων Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος προς το πλήθος των φορολογικών δηλώσεων το 2019, ανά Αγροτικές και Αστικές περιοχές.

Η απόκλιση του μέσου όρου μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών δεν είναι πολύ μεγάλη, παρόλα αυτά ο μέσος όρος των νοικοκυριών που έλαβαν Ελάχιστο Εγγυημένο Επίδομα προς τον αριθμό των φορολογικών δηλώσεων το 2019 στις αστικές περιοχές είναι μεγαλύτερος (4,81%) προς τον αντίστοιχο δείκτη για τις αγροτικές περιοχές (4,07%). Θα πρέπει και εδώ να σχολιαστεί η περιορισμένη αξιοπιστία των δεδομένων που σχετίζονται με τη δήλωση εισοδήματος και άρα η δυσκολία αποτύπωσης της αποστέρησης ως προς το εισόδημα (ή την ενίσχυση αυτού). Από την άλλη η διαφοροποίηση αυτή ενδέχεται να αντανακλά την μεγαλύτερη προσβασιμότητα που έχουν οι αστικοί πληθυσμοί σε πληροφόρηση και υπηρεσίες υποστήριξης για τη λήψη των επιδομάτων.

5.2 Αποστέρηση απασχόλησης

Γράφημα 5.2. Κατανομή του ποσοστού ανειδίκευτων εργατών (στοιχεία απογραφής 2011), μακροχρόνια ανέργων (στοιχεία ΟΑΕΔ τον Ιανουάριο 2019) και μεταβολής ανέργων μεταξύ Μαΐου 2018 και Μαΐου 2020 (στοιχεία ΟΑΕΔ), ανά Αγροτικές και Αστικές περιοχές.

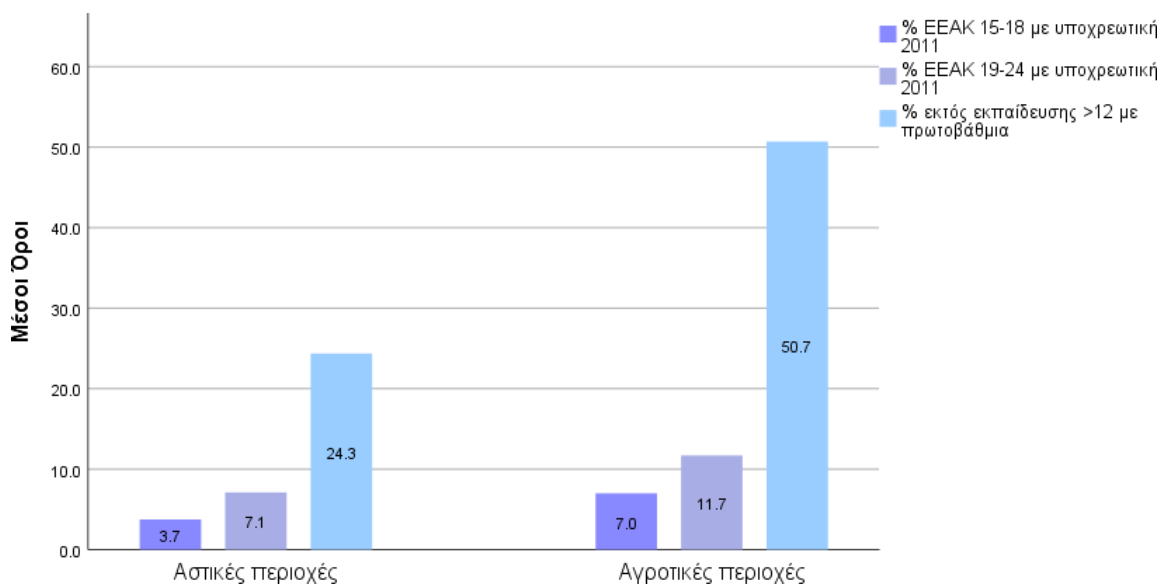
Οι δείκτες που βασίζονται σε στοιχεία του ΟΑΕΔ και αφορούν την ανεργία εμφανίζουν μεγαλύτερες τιμές στις αστικές περιοχές, ενώ ο δείκτης που αφορά τους ανειδίκευτους εργάτες με βάση τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για το 2019, είναι ελαφρά μεγαλύτερος για τις αγροτικές περιοχές.

Σημαντική διαφορά καταγράφεται στην μεταβολή της ανεργίας μεταξύ Μαΐου 2018, την περίοδο πριν την πανδημία, και Μαΐου 2020, στο πρώτο κύμα της πανδημίας. Ο μέσος όρος του ποσοστού μεταβολής στις αστικές περιοχές ήταν 51,5% ενώ στις αγροτικές περιοχές 37,4%, κάτι που αντανακλά την μεγαλύτερη επίδραση που είχαν τα μέτρα περιορισμού της πανδημίας και απαγόρευσης λειτουργίας κλάδων της οικονομίας (εστίαση, αναψυχή, αθλητισμός, εμπόριο κλπ.) που παρουσιάζουν κατά κανόνα μεγαλύτερη συγκέντρωση στις αστικές περιοχές.

Διαφορά παρατηρείται και στον μέσο όρο του ποσοστού της μακροχρόνιας ανεργίας (στοιχεία ΟΑΕΔ για τον Ιανουάριο 2019). Στις αστικές περιοχές είναι 26,3% ενώ στις αγροτικές είναι 17,5%. Τέλος, υπάρχει μια μικρή διαφορά στους μέσους όρους των ποσοστών ανειδίκευτων εργατών στις αγροτικές περιοχές (11,9% σε σχέση με 9,4% που είναι στις αστικές περιοχές), όπως είναι αναμενόμενο.

5.3 Εκπαιδευτική αποστέρηση

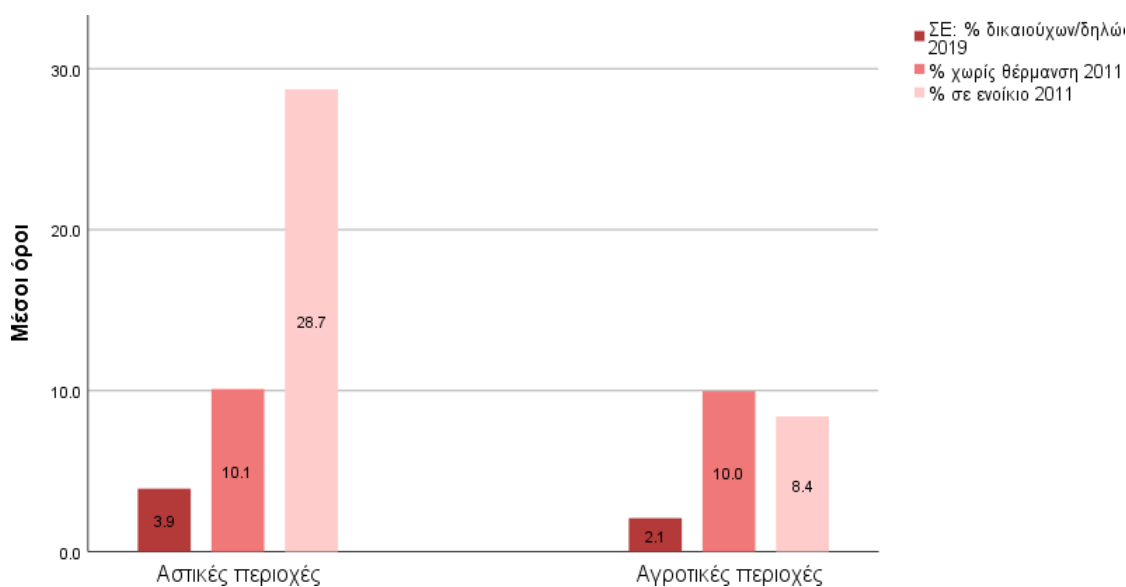
Γράφημα 5.3 Κατανομή μέσου όρου του ποσοστού πληθυσμού άνω των 12 εκτός εκπαίδευσης, που έχει ολοκληρώσει έως και την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (isced 1), ηλικίας 15-18 που έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση (isced 2), και είναι εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης και κατάρτισης, και ηλικίας 19-24 που έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση (isced 2), και είναι εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης και κατάρτισης (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011) ανά Αγροτικές και Αστικές περιοχές.

Συνολικά και οι τρεις δείκτες της διάστασης που αφορά την εκπαιδευτική αποστέρηση παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά στις αγροτικές περιοχές. Η σημαντικότερη απόκλιση καταγράφεται στο ποσοστό του πληθυσμού άνω των 12 ετών εκτός εκπαίδευσης που έχει ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, κατά μέσο όρο 50,7% στις αγροτικές περιοχές, και 24,3% στις αστικές. Οι αγροτικές περιοχές έχουν κατά μέσο όρο μεγαλύτερα ποσοστά νέων ΕΕΑΚ 7% ηλικίας 15 με 18 και 11,7% ηλικίας 19-24, σε σχέση με 3,7% και 7,1% αντίστοιχα στις αστικές περιοχές.

5.4 Στεγαστική αποστέρηση

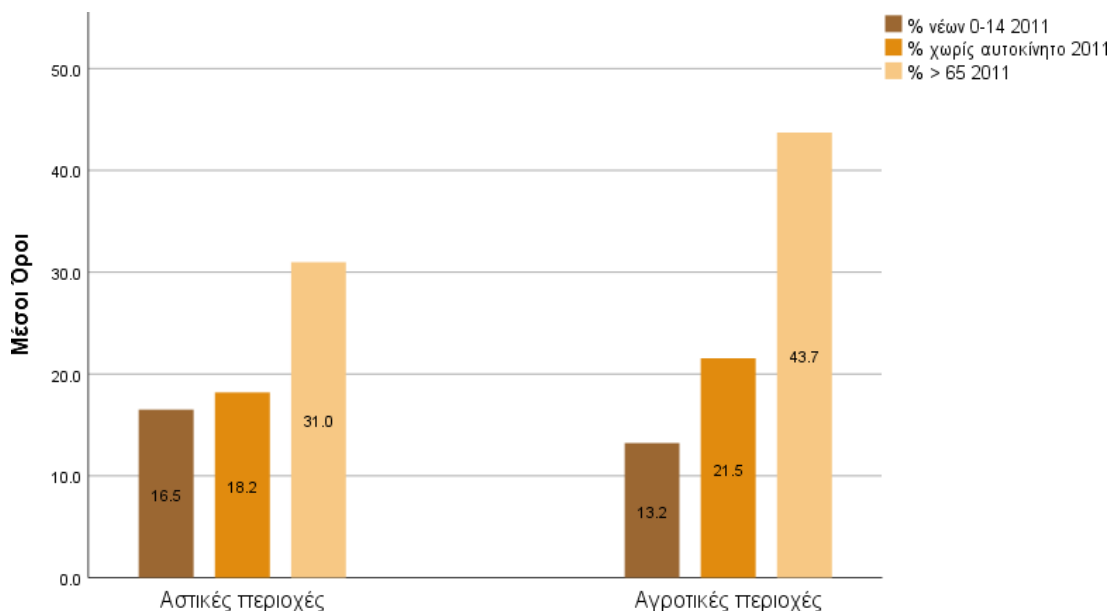
Γράφημα 5.4 Κατανομή του μέσου όρου ποσοστού: δικαιούχων στεγαστικού επιδόματος προς αριθμό φορολογικών δηλώσεων (στοιχεία ΗΔΙΚΑ 2019), νοικοκυριών χωρίς θέρμανση, και πληθυσμού σε ενοίκιο (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011), ανά Αγροτικές και Αστικές περιοχές.

Η κατανομή των δεικτών στεγαστικής αποστέρησης αντανακλά την τυπική κατανομή των τύπων ενοίκησης με μεγαλύτερα ποσοστά ενοικίου στις αστικές περιοχές (28,7%) και μεγαλύτερα ποσοστά ιδιοκατοίκησης στις αγροτικές περιοχές. Η διαφορά αυτή αντανακλάται ελαφρά και στο ποσοστό δικαιούχων επιδόματος ενοικίου προς φορολογικές δηλώσεις, 3,9% στις αστικές περιοχές έναντι 2,1% στις αγροτικές, ίσως όχι στον βαθμό που θα αναμέναμε. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η πρόσβαση (ή μη) διαφορετικών ομάδων στο επίδομα ενοικίου και η χωρική κατανομή του χρήζει μεγαλύτερης διερεύνησης. Τέλος, η έλλειψη θέρμανσης αφορά εξίσου αγροτικές και αστικές περιοχές με μέσο όρο του ποσοστού κατοικιών χωρίς θέρμανση στο 10%.

5.5 Αυξημένη ανάγκη φροντίδας

Γράφημα 5.5 Κατανομή μέσου όρου ποσοστού εξαρτημένων νέων (ηλικίας κάτω των 14 ετών), εξαρτημένων ηλικιωμένων (ηλικίας άνω των 65 ετών), και χωρίς αυτοκίνητο (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 2011) ανά Αγροτικές και Αστικές περιοχές.

Η κατανομή των δεικτών μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών επιβεβαιώνει τις παρατηρήσεις που έγιναν στην προηγούμενη ενότητα. Με μεγαλύτερη συγκέντρωση εξαρτημένων ηλικιωμένων στις αγροτικές περιοχές, σε ποσοστό κατά μέσο όρο 43,7% έναντι 31% στις αστικές, επίσης μεγαλύτερη συγκέντρωση πληθυσμού χωρίς αυτοκίνητο στις αγροτικές περιοχές (αλλά μικρότερη απόκλιση), σε ποσοστό κατά μέσο όρο 21,5%, έναντι 18,2% στις αστικές, και μεγαλύτερα ποσοστά κατά μέσο όρο εξαρτημένων νέων στις αστικές περιοχές 16,5%, έναντι 13,2% στις αγροτικές.

6. Συμπεράσματα και προεκτάσεις για τις πολιτικές

Ο δείκτης ΣΠΑ δηλώνει πόσο αποστερημένη είναι μια περιοχή σε σχέση με τις υπόλοιπες για το σύνολο των μεταβλητών. Η συγκέντρωση όμορων και εκτεταμένων περιοχών δημιουργούν ζώνες αποστέρησης, ενώ οι διάσπαρτες και απομονωμένες περιοχές αποστέρησης σε ένα ευρύτερο σύνολο λιγότερο αποστερημένων περιοχών, δημιουργούν θύλακες αποστέρησης. Συνοψίζονται τα βασικά συμπεράσματα από την ανάλυση που προηγήθηκε, παρατηρούμε ότι:

- Η χαρτογράφηση της Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης (ΣΠΑ) στην Περιφέρεια Κρήτης φανερώνει την ύπαρξη ενός άξονα αποστέρησης Νότια και Ανατολικά της Κρήτης που περιλαμβάνει επιμέρους αγροτικές κοινότητες και τη συγκέντρωση αστικών θυλάκων αποστέρησης στο Ηράκλειο.
- Η αποστέρηση στην Περιφέρεια Κρήτης μοιάζει να αφορά σε μεγάλο βαθμό τις αγροτικές κοινότητες, κάτι που θα πρέπει να διερευνηθεί περαιτέρω.
- Σε σχέση με την κατανομή των αποστερημένων περιοχών ανά ΠΕ διαπιστώνεται ότι οι ΠΕ Ηρακλείου και Λασιθίου περιλαμβάνουν τις περισσότερες αποστερημένες κοινότητες της Κρήτης. Η Π.Ε. Ηρακλείου συγκεντρώνει τον μεγαλύτερο αριθμό αποστερημένων περιοχών και επιπλέον έχει αναλογικά με τις άλλες ενότητες λιγότερες μη-αποστερημένες περιοχές. Οι περιφερειακές ενότητες Ρεθύμνου και Χανίων περιλαμβάνουν λίγες “περισσότερο αποστερημένες περιοχές” και πολλές “λιγότερο αποστερημένες” περιοχές.
- Οι Δήμοι με πάνω από το 50% πλέον αποστερημένων περιοχών είναι: Γόρτυνας, Φαιστού, Βιάννου και Μινώα Πεδιάδας στην ΠΕ Ηρακλείου, Σητείας και Ιεράπετρας στην ΠΕ Λασιθίου. Πλεον αποστερημένες κοινότητες εντός των ΔΕ εντοπίζονται ως επί το πλείστον ορεινές κοινότητες. Μεταξύ αυτών προτείνεται να γίνει η επιλογή θυλάκων αποστέρησης για τη διενέργεια έρευνας της έρευνας πεδίου.
- Η σύγκριση μεταξύ των δύο μητροπολιτικών περιοχών Ηρακλείου και Χανίων απεικονίζει τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού πλέον αποστερημένων περιοχών στο Ηράκλειο, ενώ στα Χανιά εμφανίζονται μόνο δύο (Σπλάντζια και Κουμ Καπί).
- Η ανάλυση και χαρτογράφηση των τιμών των 13 μεταβλητών που συνθέτουν τον δείκτη ΣΠΑ επιβεβαιώνει σε μεγάλο βαθμό τη συγκέντρωση τιμών που φανερώνουν μεγαλύτερη επιβάρυνση ανά μεταβλητή και διάσταση αποστέρησης, στα πλέον αποστερημένα κλιμάκια.

Δυνατότητες περαιτέρω διερεύνησης

Στη συνέχεια αναφέρονται ζητήματα που δεν έχουν συμπεριληφθεί σε αυτή τη φάση διαμόρφωσης του δείκτη, τα οποία όμως μπορούν να συνεισφέρουν στην καλύτερη κατανόηση διαφορετικών παραγόντων και διαστάσεων της αποστέρησης. Παράλληλα, μπορούν να αποτελέσουν άξονες ανάλυσης και εμβάθυνσης για την εφαρμογή ολοκληρωμένων και συμπεριληπτικών πολιτικών σε τοπικό επίπεδο.

Συγκεκριμένα εντοπίζονται οι παρακάτω δυνατότητες περαιτέρω διερεύνησης:

- Μεγαλύτερη ανάλυση της εγκατάστασης μεταναστών και μειονοτικών ομάδων, των εμποδίων και δυνατοτήτων ένταξης τους αγροτικές κοινότητες και γειτονιές των πόλεων
- Εστίαση στις περιοχές συγκέντρωσης καταυλισμών και κοινοτήτων Ρομά
- Ζητήματα αναπηρίας και προσβασιμότητας (ανάλυση ανάλογα με την ηλικία διαφοροποιημένα σε αστικές και αγροτικές περιοχές)
- Έμφυλες διαφορές στην απασχόληση, εκπαίδευση και πρόσβαση σε υπηρεσίες
- Η σημασία άτυπων μορφών απασχόλησης και οι διαφορές της μακροχρόνιας και εποχικής ανεργίας
- Ο ρόλος διαφορετικών μορφών αλληλεγγύης
- Εστίαση στις ανάγκες των νέων εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης και κατάρτισης σε αποστερημένες γειτονιές.
- Περαιτέρω ανάλυση στον ενοικιαζόμενο τομέα που συγκεντρώνει μεγαλύτερα ποσοστά αποστέρησης και ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού.
- Ανάδειξη της ενεργειακής φτώχειας σε σχέση με την κατάσταση του κτιριακού αποθέματος και της πρόσβασης σε επαρκή θέρμανση/ενέργεια.

Οι άξονες αυτοί θα πρέπει να διερευνηθούν τόσο ποσοτικά με μεγαλύτερη ανάλυση των (μικρο)δεδομένων, όσο και ποιοτικά με χωρικά στοχευμένες έρευνες σε επιλεγμένες περιοχές.

Κατευθύνσεις για την ανάπτυξη ολοκληρωμένων πολιτικών

Στη συνέχεια διατυπώνονται προτάσεις και κατευθύνσεις για την ανάπτυξη πολιτικών με βάση το εργαλείο εντοπισμού θυλάκων αποστέρησης και φτώχειας.

1. Η αντιμετώπιση της αποστέρησης στα πλαίσια της στρατηγικής περιφερειακής ανάπτυξης

Η ανάλυση αποκαλύπτει έναν άξονα Νότια και Ανατολικά της Κρήτης περίξ του οποίου συγκεντρώνονται οι πλέον αποστερημένες αγροτικές ή μικρές αστικές κοινότητες υποδεικνύοντας ότι οι χωρικά εστιασμένες πολιτικές θα πρέπει να συνδυάζονται με εθνικές πολιτικές προστασίας και περιφερειακές πολιτικές ανάπτυξης. Σημαντικότερα ζητήματα για τις κοινότητες περίξ αυτού του άξονα αποτελούν οι οδικοί άξονες και τα μέσα ενίσχυσης της προσβασιμότητας σε υπηρεσίες για ηλικιωμένους, η μακροχρόνια ανεργία και η επικράτηση της ανειδίκευτης απασχόλησης καθώς επίσης και η διαρροή από την εκπαίδευση. Η ύπαρξη του αστικού-αγροτικού συνεχούς δεν εξηγεί εύκολα τις διαφορές μεταξύ αστικών και αγροτικών μορφών αποστέρησης που χαρτογραφήθηκαν. Ενδεχομένως χρειάζονται δύο διακριτές κατευθύνσεις στην περιφερειακή στρατηγική για την αντιμετώπισή των αστικών και αγροτικών μορφών αποστέρησης. Οι αστικές μορφές αποστέρησης είναι έκδηλες στην περιοχή του Ηρακλείου και περιορισμένες στην περιοχή των Χανίων. Τέλος, παρά τις μεταξύ τους ομοιότητες οι επιμέρους περιοχές διαφοροποιούνται ως προς μια σειρά από χαρακτηριστικά που η

συμμετοχή των δήμων και των κοινοτήτων στο σχεδιασμό μπορεί να αναδείξει ταυτόχρονα με την ενίσχυση των πλέον αποστερημένων από αυτές.

2. Ανάπτυξη ολοκληρωμένων παρεμβάσεων

Η ανάλυση και χαρτογράφηση που προηγήθηκε αποτυπώνει την πολλαπλότητα των παραγόντων που συνθέτουν την εικόνα της αποστέρησης στην περιφέρεια Κρήτης, υποδεικνύοντας ότι απαιτούνται στρατηγικές για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη που θα στοχεύουν στην αντιμετώπιση πολλών διαστάσεων αποστέρησης (εισόδημα, ανεργία, εκπαίδευση κλπ.) και κυρίως εκείνων που είναι στενά συνδεδεμένων μεταξύ τους. Η διασύνδεση της ΠΕΣΚΕ με επιμέρους χωρικές στρατηγικές και σχέδια ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης που προωθούνται κυρίως στις αστικές περιοχές Ηρακλείου και Χανίων (π.χ. ΣΟΑΠ Ηρακλείου 2016, ή Ολοκληρωμένες Στρατηγικές Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης Ηρακλείου και Χανίων 2017) μπορούν να συμβάλλουν σε μια σύνθετη αντιμετώπιση των ζητημάτων, ενώ αντίστοιχες ολοκληρωμένες προσεγγίσεις θα είχε νόημα να αναπτυχθούν και για τον αγροτικό χώρο ή και σε ενότητες αγροτικού-αστικού συνεχούς.

3. Ζητήματα χωροθέτησης και προσβασιμότητας σε υπηρεσίες

Η χωρική κατανομή του δείκτη ΣΠΑ αναδεικνύει τις περιοχές με μεγαλύτερες ανάγκες για πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής στήριξης, φροντίδας και υγείας. Η διασταύρωση της πληροφορίας αυτής με την χωρική κατανομή και συγκέντρωση των διαθέσιμων υπηρεσιών θα αναδείξει τις αυξημένες πιέσεις που ενδεχομένως ασκούνται σε κάποιες από αυτές από τη μία, ή τα κενά στην κάλυψη αυξημένων αναγκών από την άλλη. Σε ότι αφορά τον σχεδιασμό πολιτικών μπορεί να συμβάλει στην καλύτερη και πιο ισότιμη κατανομή υπηρεσιών ανάλογα με τις τοπικές ανάγκες, όπως η ανάπτυξη κινητών μονάδων βοήθειας στο σπίτι για εξαρτημένους πληθυσμούς ή η ανάπτυξη διαφορετικών μορφών κοινοτικής φροντίδας σε αγροτικές περιοχές που αυτοεξυπηρετούνται.

4. Ζητήματα κοινωνικής ανάμειξης και ποικιλομορφίας των περιοχών

Παρά την μεγαλύτερη ένταση φαινομένων αποστέρησης σε πολλαπλές διαστάσεις, οι θύλακες που εντοπίζονται παρουσιάζουν μεγάλη ανάμειξη, τόσο ως προς τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού που διαμένει εκεί, όσο και σε σχέση με το κτιριακό απόθεμα. Ο μεγάλος βαθμός κοινωνικής ανάμειξης είναι χαρακτηριστικό των διαδικασιών αστικής και εν γένη χωρικής ανάπτυξης στην Ελλάδα, όπου η ύπαρξη ιδιοκτησίας και συγγενικών δικτύων καθορίζει (και περιορίζει) τη στεγαστική κινητικότητα, ενώ οι διαδοχικές μεταρρυθμίσεις του θεσμικού πλαισίου γης και οικοδομής (π.χ. αύξηση συντελεστή δόμησης) έχουν επιτρέψει την αναβάθμιση και εντατικότερη εκμετάλλευση των ακινήτων, με αποτέλεσμα την μεγάλη ανάμειξη στην τυπολογία και την κατάσταση των κατοικιών. Ωστόσο οι μορφές αυτοστέγασης και η ποικιλία που παράγουν δεν υποστηρίζουν πάντα την ποιότητα ζωής και τη βέλτιστη χρήση των δημόσιων χώρων ή δεν επαρκούν για την άρση βασικών ανισοτήτων στις συνθήκες διαβίωσης.

Υπό αυτό το πρίσμα, ο εντοπισμός θυλάκων ή ζωνών πολλαπλής αποστέρησης, δεν θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με όρους στίγματος, αλλά ως ένα εργαλείο για την ανάδειξη κοινοτήτων με

μεγαλύτερες ανάγκες παρέμβασης. Ζητούμενο είναι τόσο η απόκριση των πολιτικών στον πληθυσμό με τις μεγαλύτερες ανάγκες, αλλά και η συνολική αναβάθμιση των περιοχών προς όφελος του συνόλου των κατοίκων σε αυτές τις περιοχές. Οι αστικές και τοπικές πολιτικές μπορεί να αξιοποιήσουν τη φυσική (τύπους κτιρίων, χρήσεων γης, δημόσιων χώρων και αρχιτεκτονικού στυλ), την πολιτισμική (εθνοτική ανάμειξη κατοίκων) ή την κοινωνική και ταξική ποικιλομορφία.

5. Πολιτικές ενίσχυσης της τοπικής ανάπτυξης σε συνδυασμό με κοινωνικούς στόχους

Η καταγραφή, αξιολόγηση και αξιοποίηση των τοπικά διαθέσιμων πόρων μπορεί να αποτελέσει βασικό άξονα παρέμβασης στο πλαίσιο ολοκληρωμένων στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης. Οι πόροι αυτοί μπορεί να περιλαμβάνουν κενούς, εγκαταλελειμμένους ή αναξιοποίητους χώρους, δημόσιοι ή ιδιωτικοί, που μπορούν να αξιοποιηθούν για την αναβάθμιση των υπηρεσιών, των κοινωνικών εξυπηρετήσεων και υποδομών στην κάθε περιοχή. Η αναβάθμιση των περιοχών θα συμβάλει τόσο στην βελτίωση της ποιότητας διαβίωσης των κατοίκων, αλλά και στην βελτίωση της συνολική εικόνας υποβάθμισης των περιοχών. Εξαιρετικής σημασίας είναι η ιδιαίτερη τοποθεσία κάθε αποστερημένης περιοχής και η σχέση της με το εγγύτερο περιβάλλον της που δημιουργεί εμπόδια για την ανάπτυξή της. Είτε πρόκειται για περιοχές στις παρυφές της πόλης που αντιμετωπίζουν επιπρόσθετα προβλήματα λόγω της χωρικής τους απομόνωσης, είτε πρόκειται για περιοχές στον ιστό των πόλεων που αντιμετωπίζουν επιπλέον πιέσεις από την ανάπτυξη όμορων γειτονιών και τις τάσεις εξευγενισμού, ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα και τις τουριστικές περιοχές.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Demšar, U., Harris, P., Brunsdon, C., Fotheringham, A. S., & McLoone, S. (2013). Principal component analysis on spatial data: an overview. *Annals of the Association of American Geographers*, 103(1), 106-128.
- Karadimitriou, N., Maloutas, T., & Arapoglou, V. P. (2021). Multiple Deprivation and Urban Development in Athens, Greece: Spatial Trends and the Role of Access to Housing. *Land*, 10(3), 290.
- Pampalon, R., Hamel, D., Gamache, P., & Raymond, G. (2009). A deprivation index for health planning in Canada. *Chronic Dis Can*, 29(4), 178-91.
- Pornet, C., Delpierre, C., Dejardin, O., Grosclaude, P., Launay, L., Guittet, L., ... & Launoy, G. (2012). Construction of an adaptable European transnational ecological deprivation index: the French version. *J Epidemiol Community Health*, 66(11), 982-989.
- Salmund, C. E., & Crampton, P. (2012). Development of New Zealand's deprivation index (NZDep) and its uptake as a national policy tool. *Canadian journal of public health/Revue Canadienne de santé publique*, S7-S11.
- Townsend P. (1987), Deprivation, *Journal of Social Policy*, 16(2), pp. 125 - 146
- Townsend P., Phillimore P., and Beattie A. (1988), *Health and deprivation: inequality and the North*. Routledge.

Παράρτημα Ι. Ανάλυση Κυρίων Συνιστωσών σε επίπεδο ΤΚ

Πίνακας Ι.1. Communalities/ Κοινή Διασπορά σε ΤΚ			
Επιλεγμένες μεταβλητές		Initial	Extraction
1	ΣΕ:%δικαιούχων/δηλώσεις 2019	1.000	.735
2	ΕΕΕ: % δικαιούχων/δηλώσεις 2019	1.000	.799
3	% μακροχρόνια ανέργων 01/19	1.000	.921
4	% μεταβολή ανέργων 05/18-05/20	1.000	.875
5	% ανειδίκευτων 2011	1.000	.565
6	% σε ενοίκιο 2011	1.000	.874
7	% > 65 2011	1.000	.891
8	% νέων 0-14 2011	1.000	.860
9	% χωρίς θέρμανση 2011	1.000	.639
10	% χωρίς αυτοκίνητο 2011	1.000	.768
11	% εκτός εκπαίδευσης >12 με πρωτοβάθμια	1.000	.914
12	% ΕΕΑΚ 15-18 με υποχρεωτική 2011	1.000	.631
13	% ΕΕΑΚ 19-24 με υποχρεωτική 2011	1.000	.774

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Πίνακας Ι.2. Total Variance Explained/ Εξήγηση Συνολικής Διακύμανσης σε ΤΚ						
Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	4.080	31.382	31.382	4.080	31.382	31.382
2	2.809	21.611	52.993	2.809	21.611	52.993
3	1.969	15.144	68.137	1.969	15.144	68.137
4	1.388	10.680	78.817	1.388	10.680	78.817
5	.734	5.647	84.464			
6	.620	4.773	89.237			
7	.414	3.184	92.420			
8	.277	2.130	94.551			
9	.256	1.968	96.519			
10	.230	1.768	98.287			
11	.103	.791	99.078			
12	.074	.566	99.644			
13	.046	.356	100.000			

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Πίνακας 1.3. Component Score Coefficient Matrix/ Μήτρα Βαθμών Συντελεστών Συσχέτισης				
	Component/ Συνιστώσες			
	1	2	3	4
ΣΕ:%δικαιούχων/δηλώσεις 2019				.219
ΕΕΕ: % δικαιούχων/δηλώσεις 2019		.273	.223	
% μακροχρόνια ανέργων 01/19		.309		
% μεταβολή ανέργων 05/18-05/20		.304		
% ανειδίκευτων 2011			.216	.220
% σε ενοίκιο 2011			.203	
% > 65 2011	.227			
% νέων 0-14 2011			-.268	.346
% χωρίς θέρμανση 2011			.281	.218
% χωρίς αυτοκίνητο 2011			.377	
% εκτός εκπαίδευσης >12 με πρωτοβάθμια	.230			
% ΕΕΑΚ 15-18 με υποχρεωτική 2011				.492
% ΕΕΑΚ 19-24 με υποχρεωτική 2011				.370
Extraction Method: Principal Component Analysis.				

Παράρτημα ΙΙ. Ανάλυση Κυρίων Συνιστωσών σε επίπεδο ΜΑΑΚ

Πίνακας ΙΙ.1. Communalities/ Κοινή Διασπορά σε επίπεδο ΜΑΑΚ		
	Initial	Extraction
% δικαιούχων επιδόματος ενοικίου επί αρ. φορολογικών δηλώσεων το 2019	1.000	.464
% δικαιούχων ΕΕΕ επί αριθ. φορολογικών δηλώσεων το 2019	1.000	.755
% μακροχρόνια ανέργων επί συνόλου εγγεγραμμένων ανέργων 01/19	1.000	.929
% νοικοκυριών σε ενοίκιο το 2011	1.000	.682
% εξαρτημένου ανήλικου πληθυσμού (<15) το 2011	1.000	.768
% εξαρτημένου ηλικιωμένου πληθυσμού (>65) το 2011	1.000	.886
% πληθυσμού χωρίς αυτοκίνητο το 2011	1.000	.582
% πληθυσμού άνω των 12 εκτός εκπαίδευσης, που έχει ολοκληρώσει έως και την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (isced 1) το 2011	1.000	.836
% ηλικίας 15-18 που έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση (isced 2), εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης, κατάρτισης το 2011	1.000	.343
% ηλικίας 19-24 που έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση (isced 2), εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης και κατάρτισης το 2011	1.000	.456
% νοικοκυριών χωρίς θέρμανση το 2011	1.000	.561
% ανειδίκευτων απασχολουμένων το 2011	1.000	.456
% μεταβολή εγγεγραμμένων ανέργων μεταξύ 05/2018 και 05/2020	1.000	.871

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Πίνακας ΙΙ.2. Total Variance Explained/ Εξήγηση Συνολικής Διακύμανσης									
Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	3.768	28.988	28.988	3.768	28.988	28.988	3.280	25.228	25.228
2	2.328	17.906	46.894	2.328	17.906	46.894	2.584	19.880	45.108
3	1.336	10.275	57.169	1.336	10.275	57.169	1.423	10.947	56.055
4	1.156	8.894	66.064	1.156	8.894	66.064	1.301	10.008	66.064
5	.949	7.297	73.360						
6	.870	6.692	80.052						
7	.811	6.242	86.294						
8	.672	5.168	91.462						
9	.403	3.100	94.563						
10	.350	2.691	97.253						
11	.174	1.336	98.589						
12	.112	.859	99.447						
13	.072	.553	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Πίνακας II.3 Rotated Component Matrix/ Μήτρα Περιστραμμένων Συνιστωσών				
	Component			
	1	2	3	4
% εξαρτημένου ηλικιωμένου πληθυσμού (>65) το 2011	.922			
% εξαρτημένου ανήλικου πληθυσμού (<15) το 2011	-.843			
% πληθυσμού άνω των 12 εκτός εκπαίδευσης, που έχει ολοκληρώσει έως και την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (isced 1) το 2011	.810		-.263	.331
% πληθυσμού χωρίς αυτοκίνητο το 2011	.723		.222	
% μακροχρόνια ανέργων επί συνόλου εγγεγραμμένων ανέργων 01/19		.954		
% μεταβολή εγγεγραμμένων ανέργων μεταξύ 05/2018 και 05/2020		.918		
% δικαιούχων ΕΕΕ επί αριθ. φορολογικών δηλώσεων το 2019		.858		
% νοικοκυριών χωρίς θέρμανση το 2011			.723	
% νοικοκυριών σε ενοίκιο το 2011	-.566		.567	
% δικαιούχων επιδόματος ενοικίου επί αρ. φορολογικών δηλώσεων το 2019	-.353		.499	-.263
% ηλικίας 19-24 που έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση (isced 2), εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης και κατάρτισης το 2011				.667
% ηλικίας 15-18 που έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση (isced 2), εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης, κατάρτισης το 2011				.580
% ανειδίκευτων απασχολούμενων το 2011			.409	.513
Extraction Method: Principal Component Analysis./Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. ^a				
a. Rotation converged in 7 iterations.				